

‘Op de vuist voor Koning Gorilla’

Pagina 3

Microplastics zitten in de zee, in dieren, en in bier. Kan dat kwaad?

Pagina 7

Gemeenteraden voeren een ongelijke strijd, zeggen experts

Pagina 9

Twee gitaren en twee trommels, daar kan traumahelikopter nog best veel mee

Pagina 11

Pokémon Go met fossielen

Op jacht naar leven van miljoenen jaren geleden

Om fossielen te zoeken hoef je echt niet naar een verlaten steengroeve. Leiden ligt vol paleontologische schatten, ontdekt **Norbert Peeters**. ‘Elke tegel is een videoframe; een bevroren beeld van een tropische zee die wemelt van het leven.’

DOOR NOBERT PEETERS Jarenlang zocht ik samen met mijn collega's en studenten de beschutting op van de nis voor de ingang van Plexus Studentencentrum. Tijdens openingstijden zie je elke vijf minuten een wisseling van de wacht op dit kleine kalkstenen platje. Terwijl ik op mijn beurt kringeltjes rook uitblaas en van mijn koffie nip, dwaalt mijn blik naar het tegelvloertje waarop ik sta. Eén van de tegelstenen lijkt beklad met een vlek die iets weg heeft van een Keith Haring-poppetje. Over de jaren is de vlek nooit verdwenen, enkel van kleur verschoten door de vele liters gemorste koffie.

Maar pas na het lezen van *Kijk waar je loopt! Over stadspaleontologie* van bijzonder hoogleraar vertebratenpaleontologie Jelle Reumer, besef ik dat deze vreemde vlek in werkelijkheid een ‘wolfsfoot’ is: een zeer zeldzaam fossiel van de beker-spons (*Asteractinella*).

De koffiebekerspons van Plexus is een bijzondere vondst. Hoewel in latere geologische tijdperken bekersporen veel geziene fossielen zijn, is er maar één andere wolfsfoot in kalksteen bekend in een Nederlandse stad (om precies te zijn in de stoep voor het pand Lange Nieuwstraat 56 in Utrecht).

Maar Reumer bespreekt ook stads-fossielen die je in vrijwel elke straat terugvindt. Voor een fossielenjacht hoef je helemaal niet af te reizen naar afgelegen steengroeven; de stad blijkt zelf een paleontologisch openlucht-museum. Naast baksteen, beton, glas en metaal wordt er ook volop natuursteen gebruikt in steden. In deze stenen kan een overvloed aan fossiel leven zitten. Zodra je er oog

Illustratie Gees Voorhees

voor krijgt, zie je hoe deze versteen-de flora en fauna nu de bouwstenen vormen van de stad. Zie het als de paleontologische versie van Pokémon Go. Reumers boek kan daarbij uitstekend dienen als Pokédex.

Zo kom je er al snel achter dat de tegels in de nis van Plexus zijn gemaakt van een veelgebruikte natuursteen, bekend onder de verschillende aliazen ‘arduin’, ‘blauwe hardsteen’, ‘kolenkalksteen’ of ‘petit granit’. De laatste benaming is echter misleidend; graniet is een stollings-gesteente waarin je geen fossielen aantreft. Arduin daarentegen is een zogeheten afzettingsgesteente: een versteende zeebodem die stamt uit het late Devoon (383 tot 359 miljoen jaar geleden) en het vroege Carboon (359 tot 331 miljoen jaar geleden).

In de Nederlandse steden, vooral in historische stadscentra, vind je veel, héél véél arduin. In het centrum van Leiden zie je het terug in bijna iedere straat in de vloertegels, vensterbanken, deurdrempels en sierelementen. Het meeste Leidse arduin is gewonnen in de steengroeven van de Belgische Ardennen.

In feite vormt elke tegel arduin een videoframe; een bevroren beeld van een ondiepe tropische zee die wemelt van het leven. Vooral organismen met een kalkschaal of schelp zijn goed bewaard gebleven. Waar het in de nis van Plexus bijeen aantal snapshots blijft, vind je in en rondom het Academiegebouw een heuse filmspoel van het vroegere leven in de Arduinzee. In de beeldengalerij en de garderobe zie je een gepolijste dwarsdoorsnede van de zeebodem met duizenden fraaie fossiele resten van brachiopoden, zeelelies en kolonies van koralen en poliepen. Op één van de buitenvensterbanken van het voormalige klooster, krijg je een boven- zij aanblik van een stuk koraal. Van de zijkant zie je de parallel lopende buisjes van het gefossiliseerde kalkskelet en van bovenaf de structuur van een honingraat.

> Verder lezen op pagina 6

OV-boete voorlopig niet omhoog

Te laat stopzetten van de OV-kaart wordt nóg duurder. Van 97 euro per halve maand, naar 150 euro. Maar wanneer blijft nog even onduidelijk.

Pagina 4

Nieuwe bachelor in Den Haag

De studie security studies is goedgekeurd. Er is echter maar weinig tijd om scholieren te werven. De inschrijftermijn sluit op 1 mei.

Pagina 4

Bruce Lee in de universiteitsbieb

De legendarische vechtkunstleraar en acteur is vanaf vandaag te zien in de nieuwe UB-tentoonstelling. Althans: een actiepop en nagelaten geschriften.

Pagina 5

Masterstudenten zijn ontevreden

Leidse masters scoren steeds slechter. De Haagse faculteit gaat daar wat aan doen: beter luisteren, informatie stroomlijnen en een buddysysteem testen.

Pagina 5

Bandirah Pagina 12

Verzetshelden

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN Zoetermeer haalde deze week de landelijke media. Niet voor het eerst: de stad was eerder in het nieuws toen de Nelson Mandelabrug in 2013 tot de lelijkste plek van Nederland werd uitgeroepen. En eerder dit jaar, toen goedbedoelende agenten ‘Laat me je poes zien’ op Twitter zetten om jongeren uit te nodigen te praten over aanranding.

Maar deze keer gaat het over de bouw van een enorm outletcentrum. Het komt er, heeft de gemeente besloten. De strijd om de geplande bouw van een koopjescentrum doet al maanden zoveel stof opwaaien dat ook de NOS en de *Volkskrant* de zaak volgen. Het is ook een mooi verhaal: grote gigantische winkelcentra bedreigen kleine winkels. De Nederlandse binnenstad is in gevaar.

Leidse ondernemers zijn boos. Ze gaan zelfs in verzet. Ze willen niets van het outletcentrum weten. Ze hadden niet genoeg inspraak in de plannen, vinden ze. Ze zijn bang dat door grote, massale winkelcentra de klandizie weg zal trekken uit de Leidse binnenstad. Ze zijn niet de enigen: ook Gouda en Alphen vrezen de ‘Zoetermeerse dreiging’. ‘Elke spijkerbroek die daar wordt gekocht, verkopen we hier niet’, zei een bange winkelier uit Waddinxveen.

Tot voor kort waren de Media Markt en een overdekt skicentrum de enige redenen om naar Zoetermeer te gaan. De meeste Leidse naren blijven er verder het liefste weg. Dus als het inmiddels zo ver is gekomen dat men bang is dat Zoeterméer het wint van de Leidse, idyllische binnenstad, is er iets grondig misgegaan.

Ik durf mijn hand ervoor in het vuur te steken dat, outletcentrum of niet, er steeds

minder spijkerbroeken worden verkocht in Leiden. Dat heeft waarschijnlijk niet zozeer te maken met de vastgoedplannen van onze buren, maar meer met de tientallen opgedoekte winkelpanden die al maanden leegstaan. Het einde van de Haarlemmerstraat, dé winkelstraat van Leiden, is nagenoeg leeg. Die leegstand trekt steeds verder door naar het midden, toen afgelopen jaar de ene na de andere winkelketen over de kop leek te gaan.

Dat is ook gewoon flink balen. De gemeente had een prachtig plan bedacht voor de Aalmarkt, dat een soort winkelparadijs zou moeten worden. Met het V&D-pand als hart van de stad. Dat de V&D failliet zou gaan, had niemand – ok, best wel een paar mensen – zien aankomen. Overal in Nederland hebben winkels het zwaar.

Mensen blijven niet in Leiden winkelen uit medelijden met ondernemers en kleine winkels. Omdat ze anti-outlet verzetshelden zijn. Dat moet je ook niet willen.

Er zijn te weinig winkels, en ze zijn niet goed genoeg. Leiden concurreert al jaren niet meer goed met andere steden en grote winkels willen zich hier niet vestigen. Misschien ligt het probleem daar wel.

Het outletcentrum komt er. Zoetermeer gaat een plan dat volgens hen zoveel gaat opleveren, echt niet over de schutting gooien. En zelfs als dit koopjesparadijs zou worden tegengehouden, komt er weer een ander plan. Want Zoetermeer wil óók klandizie. Het beschuldigende vingertje van de verzetshelden gaat hier weinig aan veranderen.

Misschien moeten we iets minder over de schutting kijken. Er is hier vast nog wel wat te redden.

Colofon

Redactie-adres Reuvenplaats 3, 2311 BE Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
Website mareonline.nl
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 15000
Hoofredactie
Frank Provoost frank.provoost@mare.leidenuniv.nl
Redactie
Vincent Bongers vbongers@mare.leidenuniv.nl
Bart Braun bbraun@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Marleen van Wesel h.g.van.wesel@mare.leidenuniv.nl

Medewerkers
Fernke Blommaert • Mattijn de Groot • Holger Gzella •
Marit de Roij-Marlies Rothoff • Benjamin Sprecher
Fotografie Taco van der Eb • Marc de Haan
Illustraties Bas van der Schot • Bandirah • Silas.nl
Basisonwerp Roeland Segaar, Dokwerk Communicatie
Art direction en vormgeving Marcel van den Berg
Drukwerk Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk
Advertenties Bureau van Vliet B.V.
Postbus 20 2040 AA Zandvoort
Telefoon 023 - 571 47 45
Redactieraad
Prof. dr. J.C. de Jong (voorzitter) • Prof. dr. F. Israel (vice-voorzitter) • Birgül Açıksöz • Joline Cramer •
drs. Bart Funnekotter • drs. Malou van Hintum •
mr. Folkert Jensma • Merian Kuipers • Josephine Say •
Prof. dr. Nico Schrijver • Marieke Vinkenog •
Dr. Hans Vollaard • Christian van der Woude
Jaarabonnementen
Een jaarabonnement op *Mare* loopt van september t/m juni. Belangstellenden kunnen *Mare* thuisgestuurd krijgen door €35 over te maken op IBAN NL68RAB00103257950 ten name van Universiteit Leiden (o.v.v. *Mare* en SAP-nummer 6200092091) en vervolgens een bevestigingsmail met daarin hun adres te sturen naar redactie@mare.leidenuniv.nl. Studenten betalen €25.
Ter controle graag in de bevestigingsmail ook het studentnummer vermelden.
Adreswijzigingen
Alleen schriftelijk met postwikkelt.
Klachten en opmerkingen over de toezending van *Mare* 071-5277272.
Mededelingen voor het op donderdag verschijnende nummer moeten uiterlijk de voorafgaande donderdag 16.00 uur in het bezit van de redactie zijn.
ISSN 0166-3690

Oma

Met haar 98 jaar moet mijn oma een van de oudste *Mare*-lezers zijn geweest. Mijn columns werden uitgeknipt en voorzichtig nagekeken. Soms vond ze het niet goed genoeg. Vooral bij stukjes waarin ik hintte naar overmatig alcoholgebruik. De hoofdredacteur vindt dat fantastisch, maar oma belde me steevast de dag na publicatie op. ‘Dit vind ik maar niets’, zei ze dan.

Voor mijn promotie had ze het hele proefschrift gelezen, en geconcludeerd dat hoofdstuk zes van beduidend mindere kwaliteit was. En ze had gelijk. Het artikel is twee jaar later nog steeds niet door de review-molen gekomen.

Twee weken geleden belde mijn vader. Ik stapte onmiddellijk in het vliegtuig. Elke dag zat ik naast haar. Ze glimlachte. Een week later was ze dood. Gisteren hebben we haar gecremeerd.

Van kinds af aan vormde oma mij, in de musea van Leiden, voor de wetenschap. In Volkenkunde en Oudheden liet ze me zien hoe mijn wereld maar een heel klein stipje was in het volledige menselijke bestaan. In het Sieboldhuis leerde ze me hoe je een goede Japanse houtsnede kan herkennen. Vervolgens gingen we naar Onder de Boompjes, het Leidse veilinghuis, waar we zelf op de antieke prenten boden. Nu hangen ze in mijn ouderlijk huis. Een van mijn eerste herinneringen is aan een tentoonstelling over stenen en mineralen, in Naturalis. De stenen waren doorzichtig, felgekleurd, hadden interessante vormen. Oma vertelde hoe ze voortkwamen uit grotten en vulkanen en het diepst van de aarde. Er was een meteoriet. Ze vertelde hoe deze miljoenen jaren rondwaaide, om vervolgens door onze atmosfeer te branden en iemand zijn tuinschuur te slopen.

Ze tilde me op. Ik kon net mijn arm door een speciaal daarvoor gemaakt gat in de vitrinekast steken. Ik raakte de meteoriet aan, en ik voelde die enorme afstanden. De kou

en de zwartheid. Dat was voor mij magie, en nu is dat voor mij wetenschap. Dat je iets pakt en bekijkt en onderzoek doet en de hele geschiedenis en context beschrijft, en zo dat object een beetje magie meegeeft.

Oma had door de jaren heen een klein museum aan magische objecten verzameld. Wat op eerste gezicht een simpele vuursteen leek was een neolithische handbijl. Honderdduizend jaar geleden door de eerste mens gebruikt om dieren te slachten (of, laten we realistisch zijn, andere mensen). Een roestige vaas was bij nader inzien gemaakt door een verdwenen cultuur uit midden-China, ruim tweeduizend jaar geleden.

Nu was oma eerder een wetenschapsoma dan een gevoelsoma. Toen we de rouwkaart schreven stond er in de voorbeeldtekst ‘onze zorgzame grootmoeder’. Mijn moeder en ik lachten. Vader, terugdenkend aan zijn jeugd, niet. We streepten het door, en maakten er ‘onze geliefde grootmoeder’ van.

Op een van haar laatste dagen nam ik de bus vanaf mijn ouders naar haar aanleunwoning. Ik opende de deur. Bleef even naast haar zitten, luisterend naar haar onregelmatige ademhaling. Toen maakte ik haar wakker, zodat ze wist dat ik er was.

Eerst was ze in de war. Herkende me niet. Ik praatte wat tegen haar aan. Ze dreef even weg. Toen ze weer terug was keek ze me aan en wist onmiddellijk wie ik was. Ze opende haar ogen zo wijd mogelijk en zei: ‘Ik hou van jou’. En ik, met mijn oma’s wetenschapsgenen, ik knipperde een paar keer en antwoorde droogjes: ‘Bedankt’. Ze was te zwak om nog iets anders te zeggen. Zimira Sprecher-Wyler had er vrede mee. En nu is ze weg.

BENJAMIN SPRECHER promoveerde onlangs bij het Centrum voor Milieuwetenschappen in Leiden en is nu postdoc in Yale

Column

Mensen

‘Hang die roden op’

Oranjefurie van Amsterdammers

Arme bewoners van de Jordaan spaarden in de negentiende eeuw voor de Gouden Koets en gingen op de vuist met socialisten die de koning beledigden.

DOOR VINCENT BONGERS Amsterdamse socialisten publiceren in 1887 het satirische schotschrift *Uit het leven van Koning Gorilla*. Iedereen die het leest weet dat Willem III wordt bedoeld. De vorst is door spilzucht, dronkenschap en seksuele escapades zijn geloofwaardigheid verloren, aldus de schrijvers.

Oranje-aanhangers in de Jordaan pikken deze belediging van het Koningshuis niet en besluiten de vorst te verdedigen. ‘Ook op een gewelddadige manier,’ zegt historica Anne Petterson, die dinsdag promoveerde op een onderzoek naar nationalisme in het negentiende-eeuwse Amsterdam.

“Hop, hop, hop, hang de socialisten op,” scanderen Oranjevrienden op de verjaardag van de koning in 1887. En het blijft niet alleen bij leuzen. Eerst gaan de ruiten van twee boekhandels die het pamflet verkopen aan diggelen. Het bierhuis De Leeuw van Waterloo van socialist Penning is het volgende doelwit gedurende de zogeheten Oranjefurie. ‘Binnen en buiten het café gaan beide partijen op de vuist. Het interieur wordt volledig kort en klein geslagen.’

Het socialisme, dat toch bij uitstek

opkomt voor de rechten van arbeiders, valt niet in goede aarde bij veel Amsterdammers die weinig te besteden hebben. ‘Het is een clash tussen twee maatschappijvisies,’ aldus Petterson. ‘In de geschiedschrijving ligt vaak veel nadruk op gewone burgers die in opstand komen tegen het gezag. Maar veel mensen berusten in deze periode in de maatschappelijke verhoudingen.’

Sterker nog: ze koesteren het Oranjegevoel. Bewoners van de Goudsbloemgracht in de Jordaan willen deze omdopen tot Willemsstraat. Als eerbetoon aan koning Willem I. De straat krijgt inderdaad een nieuwe naam. Ook het idee om de Gouden Koets te bouwen als gift voor de kroning van Wilhelmina in 1898 ontstaat in de Willemsstraat.

De Jordaan is in de negentiende eeuw nog een arme arbeidersbuurt. Petterson: ‘De mensen daar zijn echter niet alleen bezig om te proberen hun hoofd boven water te houden. Ze denken na over wat het betekent om Nederlander te zijn. Hun betrokkenheid met het Koningshuis is oprecht. Maar uiteraard vinden ze het ook gewoon leuk om samen feest te vieren. Dat is niet anders dan Koningsdag nu.’

Overigens verdwijnt die loyaliteit aan het gezag wel. ‘In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw is dat Oranjegevoel veel minder aanwezig en stemt een flink deel van de straat op de communistische partij. Spontane lokale initiatieven verdwijnen ook omdat allerlei za-

‘Koning Gorilla’ in het socialistische tijdschrift *De Roode Duivel*.

ken op grotere schaal georganiseerd worden. Het succes van het nationalisme wordt de ondergang van de straatfeesten.’

Het nationalisme was ook grensoverschrijdend. ‘De Boerenoorlogen in de Transvaal (Zuid-Afrika) domineren de kranten. De Boeren hadden hun wortels in Nederland en Duitsland en vochten tegen het *British Empire*, dat scheidt een band.

‘Het enthousiasme is nu haast niet meer voor te stellen. In elk café waar arbeiders hun geld verdrinken, staat een collectebus voor de Boeren op de toeg.’

Als Boerenleider Paul Kruger naar Amsterdam komt, loopt de hele stad uit. ‘Ook de socialisten

hebben sympathie voor de strijders in de Transvaal. Zij worden immers uitgebuit door de Britten.’

Er zijn wildere plannen dan geld ophalen. ‘Amsterdamse havenarbeiders willen een boycot tegen Britse schepen organiseren. Een ambitieus plan waar overigens helemaal niets van terecht komt. Rotterdam werkt niet mee. Maar ook veel Amsterdammers verdienen hun geld met het laden en lossen van goederen. Zij vrezen voor hun baan en haken ook af. De betrokkenheid met de Boeren kent zijn beperkingen.’

Anne Petterson, *Eigenwijs Nederland*, Uitgeverij Prometheus, € 29,99

Frutti di Mare

Van vogeltjes naar kettingzagen

‘Deze opleiding is eigenlijk een soort vrijplaats.’ Foto Taco van der Eb

DOOR MARLEEN VAN WESEL ‘Toets vijf voor een knisperend kampvuurtje’, klinkt uit een telefoonhoorn in de expositieruimte in HUBspot. Studenten Media Technology laten daar hun werk zien. ‘Telefoons brengen je vooral naar plekken waar je graag heen wil’, vertelt Jonna de Kruijff (23). ‘Denk aan een gesprek met verre vrienden, een sekslijn of shoppen via Tel Sell.’ Hier bood het keuzemenu een

vuurtje, een bos en *the greatest hits of all time*. ‘*Escape* is dan ook het subthema van onze installatie,’ zegt De Kruijff. ‘Wacht nog héél even voor je ophangt...’ ‘We organiseren elk jaar zo’n tentoonstelling, als onderdeel van het curriculum’, vertelt Edwin van der Heide, kunstenaar en docent Media Technology. ‘Deze opleiding is eigenlijk een soort vrijplaats voor de wetenschappelijke

interesses en vragen van studenten. Dit is dan ook geen kunsttentoonstelling, maar een plek waar de statements uit hun projecten ervaarbaar worden.’ Het overkoepelende thema is *Return*. ‘Als subthema kreeg elk groepje nog een andere toetsenbord-term om te verkennen. Zo begon het heel abstract.’

‘Wij kregen *zero*’, vertelt Maral Gurbanzadeh (27), bij de twee beeldschermen die de installatie van haar team vormen. ‘We hebben alle vormen onderzocht. Van de wiskundige waarde, tot “niets” volgens het boeddhisme.’ ‘Zo kwamen we bij het onderwerp “identiteit”’, vertelt groepsgenoot Matthijs Hilgers (23). ‘Er bestaat namelijk niet zoiets als één identiteit van iemand’, verklaart Gurbanzadeh. ‘Je kunt jezelf ook niet voor honderd procent kennen, want voor dat gelukt is, ben je alweer veranderd.’ Dat gaven ze vorm in filmscènes, waarvan de kijker de volgorde kan bepalen. Hilgers: ‘Er zijn 256 verschillende films van te maken.’

Het team van Kaan Koyuncu (26), Stijn van der Linden (23) en Robbert Ritmeester (58) ging aan de slag met *alt*. ‘Het begon met het idee dat alles er na een goede nacht slaap heel anders uit kan zien’, vertelt Ritmeester. ‘In de exacte wetenschap werkt het niet zo. Als de uitkomst zes is, is het woensdagavond, of na een goede kop koffie, nog steeds

zes.’ Ze bouwden een constructie waar twee mensen in kunnen zitten, met hun hoofden in een box. Ernaast staat een berg zand waar twee camera’s op gericht zijn. Ritmeester: ‘Tegelijkertijd kijk je via een scherm naar het artificiële landschap, ieder vanuit een eigen perspectief. Via een microfoon kun je met elkaar praten. Tot een van de twee de switch omdraait. Dan schakelt alles uit, en is die alternatieve realiteit voorbij.’

Verderop staat een houten kop van Jut, vol kermislampjes. ‘Eerst hadden we een veel grotere hamer, maar toen ging het stuk’, vertelt Emily Klerks (23). ‘Nu hebben we een stevigere constructie en kleinere hamers.’ *Control* is het subthema. ‘De knop om de deur te sluiten in de lift, die doet vaak niks. Behalve dan je een gevoel geven van controle’, legt ze uit. Na een ferme mep, licht het scorebord op tot zestig. Net als bij een parkeer- of flessenautomaat verschijnt er een bonnetje: ‘*Gender = m / estimated weight = 65 / score = 60*’. Die eerste twee kloppen alvast niet. En die laatste? ‘De scores zijn ook weer niet helemaal random’, verklapt Klerks. Ontdekken hoe het wél zit, kan nog tot en met deze zaterdag.

Tentoonstelling: Return
HUBspot, Langegracht 70, 26 t/m 28 januari, 13.00-18.00 uur

071 - 527 ...

Egyptische koninginnen

Cleopatra (69-30 v.Chr.) is de grote afwezige op de tentoonstelling *Koninginnen van de Nijl*, momenteel te zien in het Rijksmuseum van Oudheden. Olaf Kaper, gastcurator en hoogleraar egyptologie, houdt vanavond een lezing over het gelijknamige boek.

Waar is Cleopatra?

‘We hebben ons beperkt tot de periode van het Nieuwe Rijk (1539-1077 v.Chr.), een van de grote bloeiperiodes van het Oude Egypte. Daarin leefden veel grote farao’s, zoals Toetanchamon en Ramses II, en koninginnen, zoals Hatsjepsjet en Nefertiti. Cleopatra leefde zo veel later, dat we alleen aan de uitleg over die periode al veel ruimte kwijt geweest zouden zijn. Nu konden we meer de diepte in.’

Wat zijn de topstukken in de tentoonstelling?

‘Veel stukken komen uit Museo Egizio in Turijn, en uit andere Europese collecties. Het topstuk van het Rijksmuseum van Oudheden zelf is zonder meer het beeld van koningin Hatsjepsjet. Zij zit op een koningstroon, afgebeeld als farao. Tegelijkertijd is ze een vrouw. Het laat zien dat vrouwen die hoogste positie konden bereiken. In deze periode is dat drie keer gebeurd. Hatsjepsjet was de succesvolste: zij zat 22 jaar op de troon. Ze begon als regentes voor de minderjarige troonopvolger. Na een paar jaar zou ze plaats maken, maar ze is blijven zitten. Dat is blijkaar geaccepteerd.’

Van regentes tot farao, was dat de manier?

‘Ja. Vrouwen waren nooit eerste keus. Ook het oude Egypte was een mannenmaatschappij. Vrouwen hadden wel bepaalde privileges, ook in het dagelijks leven. Ze werden juridisch goed beschermd, ze mochten bezit hebben en erven. Wat dat betreft hebben Egyptische vrouwen een bijzondere positie in de Oudheid.’

Wat was er in die andere museumcollecties zoal te vinden?

‘Uit de collectie van Turijn is een vijf meter lange papyrustekst te zien. Daarop wordt een samenzwering in de harem van Ramses III beschreven, waardoor de farao uiteindelijk is omgebracht. In prachtige cursieve hiërogliefen wordt het proces tegen de daders beschreven. Het is bijzonder dat er nog zo veel van over is, in zo’n goede conditie. Het begon met een van de bijvrouwen van Ramses III, die haar zoon op de troon wilde, in plaats van de aangewezen troonopvolger. Ook mensen buiten de harem gingen daarin mee. ‘Het zegt iets over zo’n harem. Ons beeld daarvan komt uit het oriëntalisme: naakte meisjes die mooi liggen te wezen. Dat was in het oude Egypte misschien ook wel het geval, maar harems waren tevens grote instituten, met ambtenaren en bewakers. Er was dus contact met de buitenwereld. En ze hadden ook een economische functie. De vrouwen hielden zich bijvoorbeeld bezig met textiel.’

Wat Hatsjepsjet voor ze farao werd ook een van die vrouwen?

‘Hatsjepsjet was de Grote Koningin van farao Thotmosis II. Die had duidelijk een andere rol dan de bijvrouwen. Net als de farao had de Grote Koningin een religieuze rol. Door haar huwelijk had ze de macht om met de goden te praten. Zo assisteert ze haar man en soms opereert ze zelfstandig. Ook op politiek terrein. Zo is er correspondentie bewaard tussen Egyptische koninginnen en koninginnen van andere rijken.’ **MVV**

Koninginnen van de Nijl, onder redactie van **Olaf E. Kaper**, Sidestone Press, 152 pgs, €19,95 (PDF gratis)
Lezing. Van Stockum Boekverkopers, do 26 januari, 19.30, gratis
Tentoonstelling. RMO, t/m 17 april, €12,50 (studenten €6,-).

Nieuws

KNAW-award voor
Eveline Crone

Hoogleraar neurocognitieve ontwikkelingspsychologie Eveline Crone, specialist op het gebied van het puberbrein, won gisteren de Ammodo KNAW-award. De prijs werd ook aan nog zeven onderzoekers van andere universiteiten toegekend. Ammodo, een instituut voor kunst en wetenschap, en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, selecteren elke twee jaar acht internationaal erkende onderzoekers, maximaal vijftien jaar na hun promotie.

Zij ontvangen ieder een bedrag van 300.000 euro voor meer onderzoek.

Korting voor stapelaars
met levenservaring

Studenten die hun tweede studie aan de kunstacademie willen volgen, hoeven bij de Koninklijke Academie van de Beeldende Kunsten (KABK) in Den Haag maar de helft van het instellingscollegegeld te betalen: 3250 in plaats van 6500 euro. De academie zegt op de website dat ze het overheidsbeleid ‘betreurt’ en dat stapelaars een ‘interessante doelgroep’ zijn. De ervaring leert dat studenten met meer levenservaring en inhoudelijke bagage interessante kunst- en ontwerpstudenten zijn. De stapelende student mag niet al een opleiding aan de kunstacademie hebben afgerond.

Auteursrecht

De verbouwing van Naturalis staat onder druk, omdat het museum met de verbouwing de auteursrechten van de architect schendt. Dat is de uitspraak die de rechter deed in een rechtszaak tussen Naturalis en architect Fons Verheijen.

Het originele ontwerp zou teveel aangetast worden. De rechter oordeelde dat het binnenwerk van het museum dusdanig uniek is, dat de rechtbank het als een auteursrechtelijk werk beschouwt. Het Darwingebouw, eraast, mag wel gesloopt worden. De uitspraak is niet definitief. De zaak gaat eind februari verder.

McDonald’s dicht

Vanwege een verbouwing is de McDonald’s-vestiging aan de Beestenmarkt vanaf vandaag tijdelijk gesloten. De openingstijden van deze McDonald’s, die normaal van vrijdagochtend tot zondagavond om 1.00 uur doorlopend geopend is, worden tijdelijk overgenomen door de locatie aan de Donkersteeg. De werkzaamheden duren naar verwachting tot vrijdagmiddag 3 februari.

Buiten spelen

Backgammon of dammen in het park kón altijd al, maar sinds vorige week hoef je je spelbord niet meer mee te slepen. In de Tuin van Noord, het park in Leiden Noord, zijn vorige week de eerste permanente spelborden op de parkbankjes bevestigd. Schaken en ganzenborden behoort ook tot de mogelijkheden.

Pionnen en andere benodigdheden zijn te leen bij de nabijgelegen moskee en het theehuis. Bewoners van andere delen van Leiden kunnen bij het fonds Wijkinitiatieven een aanvraag doen voor een bord in hun park.

Minimumloon

Jonge mensen krijgen eerder een waardig loon. De Eerste Kamer stemde in met het verlagen van de leeftijd waarop mensen het volwassenenminimumloon krijgen. Die was eerst 23 jaar, maar wordt nu 21. Verder wordt het minimumjeugdloon verhoogd. De Tweede Kamer was al eerder akkoord gegaan met het voorstel van minister Asscher, en in de Eerste Kamer stemde niemand tegen. De wijziging gaat op 1 juli in. Volgens minister Asscher zullen jongeren er flink op vooruitgaan.

Hogere boete uitgesteld

Boete te laat stopzetten OV-studentenkaart blijft voorlopig gelijk

Voorlopig wordt de boete voor studenten die hun OV-studentenkaart niet op tijd stopzetten niet verhoogd. Dat schreef minister Bussemaker vorige week in een brief aan de Eerste Kamer.

DOOR MARLEEN VAN WESEL Wie klaar is met studeren en zijn of haar studenten-OV niet zelf op tijd stopzet,

krijgt momenteel al een boete van 97 euro per halve maand. In collegejaar 2014-2015 betaalden zo’n 120.000 oud-studenten daarom bij elkaar zo’n 56 miljoen euro aan boetes. Sommige studenten zouden expres een boete verkiezen boven hun nog hogere reiskosten. Een wetsvoorstel waarin de boete vanaf januari 2018 verhoogd zou worden naar 150 euro per halve maand, was sinds 20 december al door de

Tweede Kamer, maar daarbij waren ook een aantal moties aangenomen. Zo moesten studenten beter geïnformeerd worden, en het stopzetten zou eenvoudiger moeten. Volgens minister Bussemaker van Onderwijs is het niet zeker dat voor 1 januari 2018 aan alle voorwaarden voldaan kan worden. Voor de uitvoerbaarheid van de motie van Pieter Duisenberg (VVD) en Michel Rog (CDA), die aansturen op au-

tomatische stopzetting van het studentenreisproduct, is bijvoorbeeld een aanpassing van de huidige Wet studiefinanciering 2000 nodig, om de privacy van OV-kaarthouders te borgen. Daarom vraagt ze de Eerste Kamer in de brief ‘het huidige wetsvoorstel aan te houden’. Van uitstel komt geen afstel: de minister zal ‘op een zo kort mogelijke termijn’ met een aangepaste inwerkingtredingsdatum komen.

Securitybachelor gaat door

De bachelor security studies van de faculteit Governance en Global Affairs in Den Haag gaat door. Opleidingenkeurder Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) heeft onder voorwaarde groen licht gegeven voor de studie.

De eerste studenten mogen in september 2017 van start. Dat bleek tijdens de faculteitsvergadering in Den Haag. Dat betekent wel dat de faculteit als een dolle moet gaan werven, want scholieren moeten al snel hun studiekeuze maken. De faculteit is van plan om te beginnen met rond de 75 eerstejaars.

‘Een paar minuten geleden kreeg ik goed nieuws’, zei Johannes Magliano-Tromp van het bestuur van de Haagse faculteit aan het begin van de raadsvergadering. ‘De NVAO heeft de bacheloropleiding security studies (BASS) onder voorwaarde goedgekeurd.

‘De voorwaarde is dat er voldoende staf wordt aangesteld voor het aspect *safety*. Nou, dat gaan we doen. Dat betekent kort en goed dat de opleiding is geaccrediteerd.’

En dat is maar goed ook, want de site van de opleiding was al live. Magliano-Tromp: ‘We gaan morgen meteen werven, want er is maar weinig tijd. Voor 1 mei moeten scholieren hun keuze maken. Dat is al heel snel.’

Decaan Kutsal Yesilkagit: ‘Dus werven zullen we.’

‘Het wordt nog hard werken, want het programma is nog niet klaar’, aldus Magliano-Tromp. ‘Maar ik heb er vertrouwen in dat het allemaal helemaal goedkomt.’

‘We hebben twaalf maanden om aan de voorwaarde te voldoen, maar

de opleiding begint al in september. Dus het is mogelijk dat de NVAO alsnog “nee” zegt?’, vroeg universitair docent aan het university college en raadslid David Ehrhardt. Magliano-Tromp: ‘Klopt. Als we stiekem toch niemand aanstellen, dan verliezen we onze accreditatie.’

Er is een capaciteitsbeperking

voorzien voor deze opleiding. Deze is gesteld op 150 studenten per jaar, staat in de aanvraag aan het NVAO. In maart vorig jaar bleek tijdens een raadsvergadering dat het faculteitsbestuur liever geen maximum aan de instroom wilde verbinden. De wens om de capaciteit te beperken kwam van het college van bestuur. **VB**

Minder hbo’ers naar universiteit

Het aantal hbo’ers dat uiteindelijk een masteropleiding aan de universiteit volgt is drastisch afgenomen. Dat schrijft dagblad *Trouw*.

Volgens berekeningen van de Inspectie van het Onderwijs is in tien jaar tijd het aantal studenten dat van hbo doorstroomt naar een universiteitsmaster met een derde afgenomen.

Minister Bussemaker van Onderwijs zegt zich in te zetten om de drempel voor toegang tot het hoger onderwijs zo laag mogelijk te houden. In de praktijk is het juist moeilijker geworden om door te studeren. En die mogelijkheid was nu bij uitstek een kenmerk van het Nederlandse systeem.

Er zijn allerlei maatregelen ingevoerd die obstakels opwerpen voor studenten die door willen leren, aldus *Trouw*. Het belangrijkste probleem zijn de schakeltrajecten of premasters voor hbo’ers om toegang tot de universiteit te krijgen. Dit soort programma’s werden tot 2010 nog

door Den Haag betaald. Sinds 2013 mogen opleidingen hoger collegegeld vragen voor schakeltrajecten: anderhalf keer zoveel als het normale collegegeld.

De Tweede Kamer regelde vervolgens wel dat deze studenten niet alles zelf hoeven te betalen, maar dat had weer als gevolg dat universiteiten selectie-eisen gingen stellen. Want het ministerie maakt pas geld over als de masteropleiding is afgerond. De studenten vormen dus een extra financieel risico voor universiteiten.

Daar komt nog bij dat deze groep vaak als contractstudent wordt ingeschreven. Dat betekent dat ze, voor zover dat nog van toepassing is, geen studiefinanciering krijgen.

Studentenvakbond LSVb noemt het niet bekostigen van premasters ‘funest voor de emancipatiefunctie in hoger onderwijs’ en roept het ministerie op tot actie. Overigens is ook universiteitenkoepel VSNU niet tevreden over hoe de schakeltrajecten nu zijn geregeld. **VB**

Studiecheck werkt op de universiteit

Universitaire studenten die een studiekeuzecheck hebben gedaan voordat ze aan hun studie begonnen, vallen minder vaak uit. Dat blijkt uit een landelijk onderzoek dat het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap uitvoerde. Op het hbo maakt zo’n test geen verschil.

Universiteiten en hogescholen voerden in 2014 de studiekeuzecheck in, naar aanleiding van een nieuw beleid van het ministerie. Studenten doen vóór de aanvang van de opleiding een test, waarbij wordt gekeken of ze wel een goede keuze maken. Het zou aankomende studenten helpen een bewustere studiekeuze te maken, waardoor ze minder vaak vroegtijdig zouden stoppen met hun studie. Hierdoor zou de overheid de hoge uitval onder studenten kunnen tegengaan. Voor studenten is het ook positief, want door de invoering van het leenstelsel is studievertraging een stuk duurder geworden.

Bij academici werkt dit beleid, concludeert het onderzoek. De uitval in het eerste jaar was bij wo-studenten die de studiekeuzecheck deden 18 procent, in plaats van 27. Op hogescholen daalde de uitval onder studiekeuzechecknemers van 31 naar 28 procent, maar dit verschil is te klein om conclusies aan te verbinden.

Welke studiekeuzechecks het beste werken, is volgens het onderzoek onmogelijk vast te stellen. Omdat er per instelling zoveel variatie is in hoe de tests eruitzien, kan er geen eenduidige conclusie worden getrokken. De minister van Onderwijs noemt het huidige onderzoek in een begeleidende brief aan de Tweede Kamer een ‘waardevolle aanvulling’ op andere onderzoeken, en dat het ‘nu van belang is de verschillende activiteiten door te ontwikkelen en in vervolgonderzoek na te gaan hoe deze nog meer toegesneden kunnen worden op verschillende doelgroepen’. **AK**

Zorgen over masters

Waardering studenten neemt af

De tevredenheid van studenten over een deel van de Leidse en Haagse masters loopt terug. Om de masters te verbeteren treft de universiteit maatregelen. Ook de Faculteit Governance and Global Affairs in Den Haag gaat aan de slag.

DOOR VINCENT BONGERS Dinsdag besprak de Haagse faculteitsraad het ‘project versterking masteropleiding’. Het is de bedoeling dat er voor 1 maart een definitief facultair plan ligt, zei Johannes Magliano-Tromp van het faculteitsbestuur. ‘Maar het is een universiteitsbreed project.’ ‘Aanleiding voor het project is dat uit tevredenheidsonderzoeken zoals de Nationale Studenten Enquête (NSE) blijkt dat de waardering voor een deel van de masters van de universiteit terugloopt. Het ligt onder het ambitieniveau, vinden we. Je kunt dan zeggen: “Dat is een momentopname.” Maar het is al een paar jaar zo. Dus daar is wel enige zorg over’, legde Magliano-Tromp uit. ‘De opleidingen werken heel hard om aan de wensen van stu-

denten te voldoen. Maar studenten weten vaak niet dat er heel erg serieus met hun opmerkingen, vragen en klachten wordt omgegaan. “Ze doen toch niets met wat wij zeggen”, is dan het commentaar. Maar dat is niet zo. We moeten studenten dus laten weten dat we wel degelijk bezig zijn met de feedback die ze geven.’ Er is ook altijd kritiek op de studiefaciliteiten. ‘Het gebouw aan de Schouwburgstraat was inderdaad overvol. Maar daar hebben “ze” wat aan gedaan door de Wijnhaven te openen. We verwachten nu heel veel verbeteringen.’ ‘We zijn ook bezig met het regelen van sportfaciliteiten. Maar dat is niet eenvoudig. Het is niet van “weet je wat, we zetten een sporthal neer.” We zijn in overleg met bevriende onderwijsinstellingen in de stad om tot listig gebruik van al bestaande faciliteiten te komen.’ Er zijn ook de nodige beperkende voorwaarden die het er niet makkelijker op maken, aldus Magliano-Tromp. ‘Het moet niet te ver weg zijn. Stel je voor dat je eerst moet fietsen voordat je kunt sporten.’ Ook moet de informatievoorziening aan studenten gestroomlijnd

worden. ‘Het kan gestructureerder en eenvoudiger. Nu ontvang je wel erg veel informatie van de faculteit, opleiding, *admissions office* en universiteit. Het lijkt allemaal op elkaar. Ik klik ook wel eens ongelezen een mailtje weg en dat is niet goed voor de informatievoorziening.’ Het is volgens het bestuur ook heel belangrijk dat opleidingen studenten heel goed uitleggen wat ze wel en niet gaan leren bij hun opleiding. ‘En zeg ook duidelijk wat ze allemaal moeten kunnen om hun diploma te halen. Dat is niet vanzelfsprekend voor studenten.’ Het einddoel is om meer een *community* te vormen als opleiding. Dat is best lastig omdat er twee instroommomenten zijn, in september en februari. Hoe komt dat ooit samen? Dat is best moeilijk. Maar aan oplossingen wordt gewerkt.’ Assessor Marlou Grobben voegde nog aan de uitleg van Magliano-Tromp toe: ‘Er loopt een kleinschalige pilot bij een van de specialisaties van de master *public administration*. Daar is een buddy-programma opgezet. De studenten die zijn gestart in september helpen instromers die in februari beginnen.’

Bruce Lee in de UB

De legendarische vechtkunstleraar en acteur Bruce Lee (1940-1973) heeft vanaf vandaag een plekje in de tentoonstelling ‘Een boeddha in onze achtertuin’ in de Universiteitsbibliotheek. Dit jaar opent de Leidse Asian Library. In het kader van het bijbehorende Leiden Asia Year zijn in de UB nog tot 9 mei allerlei Aziatische elementen te zien, die voorkomen in de westerse cultuur: Bollywood, sushi, Haruki Murakami en dus ook Bruce Lee. Behalve films en een actiepop, toont de expositie ook geschriften die de UB van hem bewaart. Bruce Lee schreef verschillende boeken over de gevechtscunst.

Megabios naast station

Dit is de *artist's impression* van een megabioscoop, met vlaggen van het Leiden International Film Festival, die naast station Leiden Centraal zal verrijzen. Plannen voor een grote bios waren er al langer, maar gisteren werd bekend dat ontwikkelaar Sustay daadwerkelijk met het project aan de slag gaat. Het gebouw gaat De Geus heten en komt op de huidige plek van de Jumbo tegenover het station. Behalve acht filmzalen zal er ruimte zijn voor congressen, woningen en horeca. Eronder komt parkeerruimte. De bouw start naar verwachting begin 2019.

Trump opent aanval op wetenschap

Het Trump-regime bevroor dinsdag de activiteiten van het Environmental Protection Agency, en verbood de medewerkers om daarover te praten. Het United States Environmental Protection Agency (EPA) gaat over het milieu in de Verenigde Staten. Ze maken regelgeving, controleren op de naleving daarvan. Ze doen zelf wetenschappelijk onderzoek en betalen anderen om dat voor hen te doen. Er werken meer dan vijftien-duizend mensen, waarvan ongeveer de helft als onderzoeker. De nieuwe Amerikaanse president Trump heeft altijd al aangegeven dat

hij het bureau als een obstakel voor de bedrijvigheid ziet. Hij wil Republikein Scott Pruitt – die meerdere rechtszaken tegen de EPA begon, als hoofd van het bureau benoemen. Als het eenmaal zover is, zal EPA flink op de schop gaan, en in afwachting daarvan ging het bureau dinsdag op slot. ‘Het nieuwe bestuur heeft gevraagd om alle contracten en beursuitreikingen per direct tijdelijk te staken. Tot we meer duidelijkheid hebben gekregen, vallen ook werkopdrachten daaronder.’ De mail met deze opdracht moest gelekt worden naar de kranten, want er kwam ook een verbod om te praten op sociale en gewone media. Niet

alleen over de bevroering van hun werk, maar over alles: geen persberichten over hun onderzoek, geen blogs over hun resultaten; al geplande lezingen en webinars mogen ze niet meer publiekelijk aankondigen. Onduidelijk is hoelang de bevroering van het bureau blijft duren: een persvoorlichter verklaarde tegenover de *Washington Post* dat het bekijken van alle beurzen en contracten vrijdagavond wel gedaan zou moeten zijn. Dat betekent niet dat het daarna weer *business as usual* wordt: waarschijnlijk blijft de boel op slot totdat Pruitt benoemd is. Daar moet de Amerikaanse Senaat nog mee instemmen. **BB**

“Druide”

‘Het beste zou ‘t zijn als de Brexit niet doorgaat. Maar aannemende dat de wereld echt zoiets stoms gaat doen, dan moet het European Medicines Agency verhuizen.’ Farmacoloog Adam Cohen ziet een verhuizing van de nu in Londen geplaatste EMA niet zitten. Ook Nederland is in de race als nieuwe locatie. (*Science*, 20 januari)

‘Binnen de grenzen van de wet mag je anders zijn, gekke dingen doen. Ik heb studenten die in een jurk lopen en roepen dat ze druïde zijn. Daar ben ik trots op, die vrijheid.’ Islamoloog Maurits Berger legt nog een keertje uit dat die vrijheid dan ook geldt voor moslims. Heeft iemand trouwens het nummer van die druïdes voor ons? (*de Volkskrant*, 21 januari)

hebt gedaan of met wie, kan dat al een obstakel zijn.’ De verse hoogleraar ‘Workplace Pride’, Joanneke van der Toorn, bij *Nieuws en Co* van NPO1.

‘U vraagt de Nederlanders in uw brief, “wat voor land willen we zijn?”, maar wil duidelijk niets weten van het antwoord van Nieuwe Nederlanders. U heeft het lef mensen die soms hun leven hebben gewaagd om in dit land veilig te zijn, te vertellen dat ze “normaal moeten doen en anders maar weg gaan”, bijvoorbeeld omdat ze racisme in Nederland aankaarten.’ Bestuurskundestudente Mikal Tsegai schreef een brief terug aan Mark Rutte *Joop.nl*, 24 januari.

‘Voor wie kritiek op immigratie en islam onwenselijk is, zijn alle kritische wetenschappelijke of filosofische beweringen daarover onwenselijk. (...) Begrippen als racisme en tolerantie dreigen volledig uitgehouden te worden door hooligans binnen en buiten de academische wereld. Hoogleraar rechten Afshin Ellian vindt dat islamkritische wetenschappers er wel erg hard van langs krijgen. (*Elsevier*, 6 januari)

‘De tolerantie op de werkvloer is minder groot dan we willen geloven. LBHT'ers hebben het zwaarder dan hun heteroseksuele collega's. Ze worden vaker geïntimideerd, vaker gepest, lijden onder ongewenste seksuele aandacht en hebben vaker burn-outs. Je kunt ook denken aan contact met je collega's: als je niet kunt vertellen wat je dit weekend

‘Een plan voor premier Wilders? Dat is de bekende vraag die ze bij workshops krijgen en al die sessies eindigen bij nazi-Duitsland. Maar de conclusie is altijd dat er geen harde norm bestaat, behalve wanneer van je gevraagd wordt onrechtmatig te handelen. Dat Wilders is veroordeeld wil nog niet zeggen dat ambtenaren hem mogen weigeren.’ Bijzonder hoogleraar arbeidsverhoudingen (en oud secretaris-generaal) Roel Bekker. *FD*, 22 januari.

‘Julie beginnen allemaal over hele radicale en extreme oplossingen, terwijl je juist rustig moet beginnen.’ Hoogleraar rechten Paul Cliteur in De Balie, nadat zijn tafelgenoot pleit voor moslimdeportatie. Hij stelt gematigdere oplossingen voor – mensen zonder hoofddoeken in moslimwijken te laten rondlopen, bijvoorbeeld. (*Waarom haten ze ons eigenlijk?* De Balie, 23 januari)

Herman & ik

Die man die naast Brusselmans sliep

Mare volgt de totstandkoming van *Majoor van het Menselijk Leed*

Iedere biografie kent de frustratie: dat er perioden uit het leven van zijn onderwerp zijn waarover vrijwel niets bekend is. Toen ik in 2015 naar *Kunststof*-radio luisterde, waarin Herman Brusselmans geïnterviewd werd, kwam daarin terloops zijn militaire dienst ter sprake. Brusselmans als militair, marcherend, greppels gravend, schietend? Moest hij misschien het toilet met een tandenborstel schoonmaken en werd hij door zijn meerderen afgesnauwd? Ik kon mij er maar weinig bij voorstellen, hoezeer ik ook mijn best deed mij hem in een *Full Metal Jacket*-achtige context voor te stellen.

Toen ik de schrijver er later tijdens een van onze ontmoetingen in Gent naar vroeg, bleek dat de herinneringen inmiddels vervaagd waren. Ja, hij was in militaire dienst geweest, in 1982, vlak na het verschijnen van zijn debuut *Het zinneloze zeilen*. Zijn opleiding duurde twee maanden en vond plaats in Peutie, bij Vilvoorde, ten noorden van Brussel. Het enige wat hij nog wist, was dat hij zich gedwee had opgesteld, omdat hij geen zin had in gedoe. Omdat het mooi weer was en hij veel buiten was, doorliep hij de opleidingsperiode naar eigen zeggen vrij eenvoudig. Na twee maanden werd hij overgeplaatst naar de kazerne van Gent, waar hij een typecursus kreeg. Als je in staat was om drie woorden per minuut te typen, was men al tevreden, dus aan Brusselmans had men een goede.

Valt er echt niet meer over te zeggen? Brusselmans staat erom bekend dat hij zijn hele leven in zijn boeken verwerkt. In *Prachtige ogen* (1984) legde hij zijn studententijd vast, in *De man die werk vond* (1985) zijn periode als bibliothecaris en in tientallen boeken zijn leven als beroemd schrijver. Maar in *Vlucht voor mij* heet het: 'Ach, mijn legertijd!! Dat was nog eens een tijd, meer bepaald een totaal oninteressante tijd waarvan ik me geen reet meer kan herinneren.' Dus nee, dat schoot niet op.

Ik was dan ook in mijn nopjes toen ik eind vorig jaar het e-mailadres van Patrick Bockstael te pakken kreeg. Ik schreef hem dat Brusselmans' legertijd een open plek in mijn boek vormde en vroeg hem of hij mij meer daarover kon vertellen. En dat kon hij! Hij antwoordde dat hij samen met Brusselmans zijn militaire opleidingstijd had doorlopen. Toen de jongens op 5 mei 1982 de kazerne van Peutie binnenkwamen, werden ze alfabetisch onderverdeeld in groepjes van zeven. Zo gebeurde het dat Brusselmans als vierde van zeven rechts achteraan in de

kamer onder het raam kwam te liggen, terwijl Bockstael, als nummer drie, links van hem kwam te liggen. Nog altijd maakt Bockstael de grap dat hij waarschijnlijk de enige man is geweest die ooit naast Brusselmans geslapen heeft.

Toen hij met de schrijver op één kamer terecht kwam, kende hij hem al van naam. Zelf voetbalde Bockstael ook en hij wist dat er bij Vigor Hamme een getalenteerde speler was die Brusselmans heette. Toen hij in 1982 ontdekte dat hij samen met hem zijn opleiding zou volgen, hadden ze meteen een gespreksonderwerp. Al gauw kwam Bockstael erachter dat Brusselmans niet alleen voetballer, maar ook schrijver was. Na zijn debuut had hij een roman geschreven. De titel stond nog niet vast. Daarom legde hij zijn legermakkers enkele opties voor en die kozen unaniem voor *Prachtige ogen*.

Hoewel Brusselmans een goede conditie had, viel hij als semiprofessioneel sporter niet op tijdens zijn militaire dienst. Aan het zwemmen deed hij niet mee, omdat hij watervrees had, maar hij nam wel deel aan de tweewekelijkse loopwedstrijden van tien kilometer – zij het niet van harte. Bockstael weet nog hoe hij Brusselmans, die helemaal achteraan liep, aanmoedigde om de eindstreep binnen de gestelde tijd te halen. Van angstaanvallen was in die tijd nog niets merkbaar. Brusselmans was en deed heel normaal, rookte wel maar niet overmatig, en van drank en vrouwen was evenmin sprake.

Na hun gezamenlijke tijd in 1982 verloren Bockstael en Brusselmans elkaar uit het oog, maar in 2002 werd het contact hernieuwd op de Antwerpse Boekenbeurs. Vanaf dat moment ontpopte Bockstael zich tot een fanatieke verzamelaar. Behalve negentig boeken en bibliotheek uitgaven van Brusselmans zelf bezit hij driehonderd andere werken met bijdragen van en over hem en drie opbergboxen van zestig kilo aan Brusselmansiana, waarin zich inmiddels ook deze *Mare*-columns bevinden. Zo veranderde hij van een solidaire legermaat in een gepassioneerde collectioneur. Dankzij Patrick Bockstael is één frustratie van deze Brusselmans-biografie verdwenen.

RICK HONINGS Universitair docent moderne Nederlandse letterkunde Rick Honings werkt aan een boek over Herman Brusselmans. Op deze plek doet hij verslag van zijn vorderingen.

> Vervolg van de voorpagina

Aan het Rapenburg huizen nog meer schatten uit het Carboon. Schuin tegenover het Academiegebouw vind je nog een aantal zeldzame fossielen. In de arduinstenen die het Rijksmuseum van Oudheden omgorden vind je witte omlijning van twee schelpen (gevuld met kwartskristal). Toen ik een foto op Twitter plaatste, determineerde Reumer ze direct als toebehorend aan een inmiddels uitgestorven groep dieren: Rostroconchen.

Deze scharnierloze tweekleppigen leefden waarschijnlijk half ingegraven in het sediment van de zeebodem waar zij voedseldeeltjes filterden uit het water. Vorig jaar schreef Naturalis-onderzoeker Steve Donovan zelfs een publicatie over deze Leidse stadsfossielen in het *Swiss Journal of Palaeontology*.

De grootste concentratie gefossiliseerd leven tref je aan in de universiteitsbibliotheek. Daarmee doel ik niet op de onderzoekers die verstild stoffige folianten bestuderen, maar op de vloertegels die afkomstig zijn uit een streek in Beieren die bekend staat als het Fränkischer Jura.

Reumer schrijft dat dit beige Bei-

erse kalksteen behoort tot de geologische Treuchtlingen-formatie stammend uit het Late Jura. De ouderdom is circa 157 tot 152 miljoen jaar. Ook hier kijken we naar een indrukwekkende dwarsdoorsnede van sediment uit een tropische zee.

Terwijl je telefonierend over de gangen ijsbeerde, is je oog vast wel eens gevallen op de ammonieten in deze tegels. Deze schelpen lopen in een spiraal die opgedeeld is in steeds kleinere compartimenten.

Bij een mooi aangesneden exemplaar zie je duidelijk de dwarsschotten (*septa*) die de schelp in kamers verdelen. Ook zie je hier dat elke kamer doorboord is met een buis (*siphon*) die de afzonderlijke kamers met elkaar verbindt. Via deze buis kan het weekdier de water- en gasvulling van de kamers reguleren en daarmee zijn drijfvermogen, een beetje zoals een duikboot.

Op de vloeren van de universiteitsbibliotheek zie je soms nog een andere inktvisachtige: de Belemniet. Hoewel dit fossiel op het eerste oog meer weg heeft van een zwarte rubberveeg, zie je eigenlijk de gefossiliseerde inwendige schaal (*rostrum*) van deze tienarmige inktvis. Dit kenmerk ligt ook besloten in de naam van het fossiel: het Griekse woord 'belemnion' betekent 'werpspeer'.

In tegenstelling tot zeelakken bewogen ammonieten en belemnieten pijlsnel door het water. Evenals de pijlintvis - die wij vooral in gefrituurde vorm herkennen als calamarses a la romana- beschikten beide

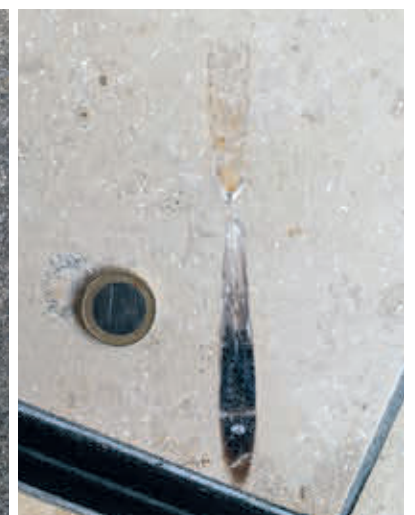
soorten over een spuittrechter (*hyponoom*) waarmee zij een krachtige waterstraal produceren. Dit maakte beide weekdieren tot geduchte roofdieren van de Jura-zee. Zelf vielen deze weekdieren ten prooi aan nog grotere rovers: de mosasaurus en ichtyosaurus.

Deze korte paleontologische verkenning van de Leidse binnenstad laat zien dat Leiden een ongekende *Fundgrube* voor fossielen is. En er zijn nog talloze andere vondstplekken: van de muren van het Museum Volkenkunde Museum en het Kamerlingh Onnes Gebouw tot de sokkel van burgemeester Van de Werf en vloer van de Pieterskerk.

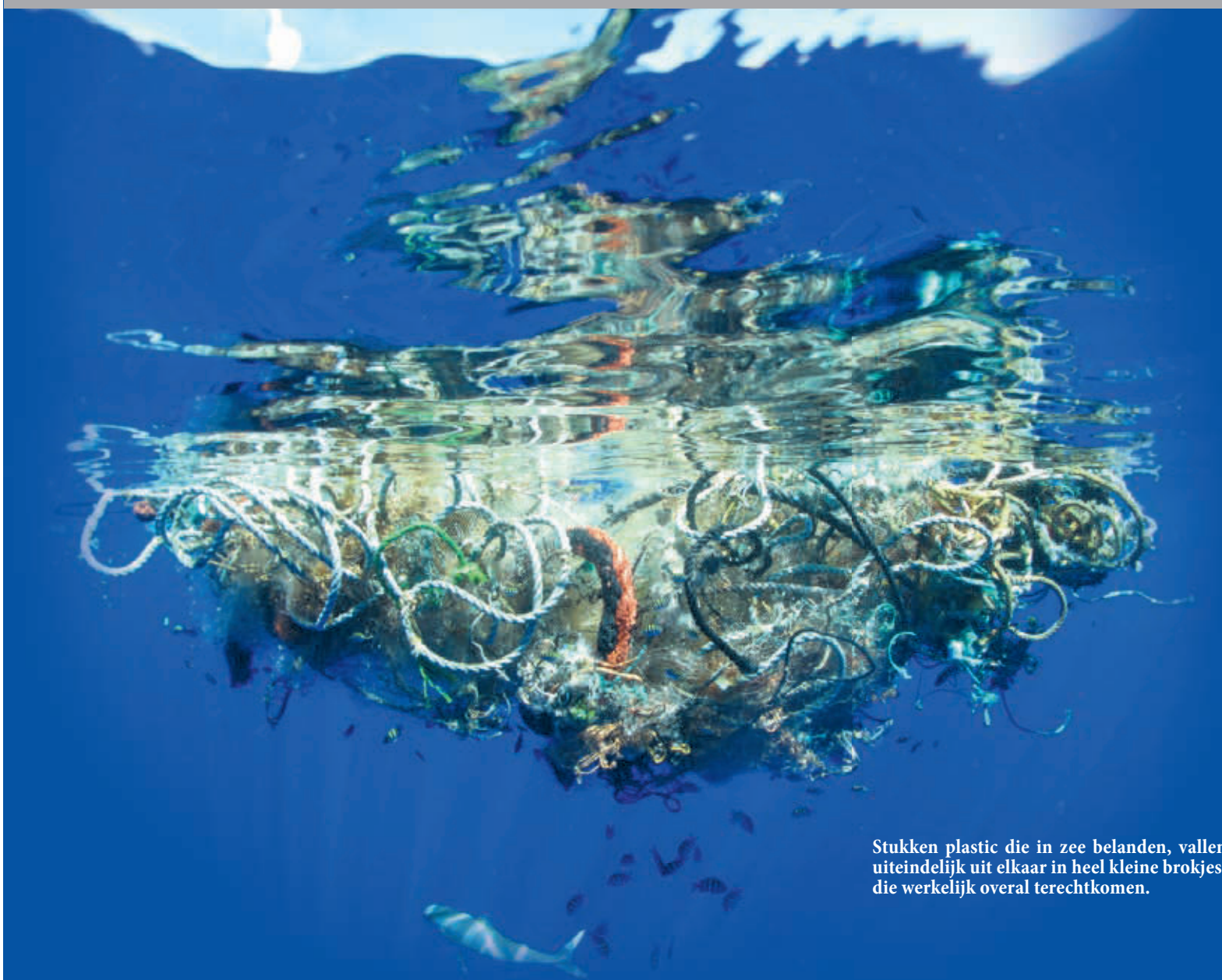
Hoewel er in de binnenstad geen beitel en hamer aan te pas mag komen, kun je vele fossielen op de gevoelige plaat vastleggen. Voor de student met enige fascinatie voor fossielen is deze paleontologische variant op Pokémon Go leuker en leerzamer dan het verzamelen van de digitale fantasiedieren. Het enige wat je nodig hebt is een euromunt (voor de schaal) en een smartphone. Neem ze mee, en ga op fossielenjacht!

Jelle Reumer, Kijk waar je loopt! Over stadspaleontologie. Historische Uitgeverij Groningen, 144 pgs. € 18,50

NORBERT PEETERS studeerde filosofie en archeologie in Leiden. Vorig jaar verscheen zijn boek *Botanische Revolutie, De plantenleer van Charles Darwin*. KNNV Uitgeverij. 336 pgs. € 24,95

Voor wie er oog voor heeft, stikt het in de Nederlandse binnensteden van de prachtige fossielen. Euromuntjes zijn moeilijk te vinden.

Stukken plastic die in zee belanden, vallen uiteindelijk uit elkaar in heel kleine brokjes, die werkelijk overal terechtkomen.

Microplastics zitten echt overal

Of dat kwaad kan, weten we eigenlijk niet

Er is steeds meer aandacht voor piepkleine plastic-resten in ons milieu, maar het onderzoek ernaar staat nog in de kinderschoenen. Milieuwetenschappers van de Universiteit Leiden ontwikkelden een methode om microplastics in strandzand te tellen.

DOOR BART BRAUN Als morgen, bij toverslag, de Westerse beschaving verdwijnt, dan is duidelijk hoe archeologen ons gaan noemen. In navolging van het Stenen Tijdperk en de IJzertijd zouden wij het Plastic Tijdperk worden.

Plastics zijn geweldig. Ze zijn goedkoop om te maken, ze zijn waterdicht, ze blijven lang goed omdat ze nauwelijks afbreken. In theorie zijn ze zelfs goed voor het milieu: het spul dat je in plastic verpakt blijft langer goed, en dus hoef je daar minder van weg te gooien. Bovendien kun je plastics recycleren, zij het dat gerecycled plastic wat minder toepassingen heeft. Verbranden – en de warmte nuttig gebruiken – kan ook, al resulteert dat bij de ene soort plastic alleen in CO₂ en water, en bij de andere in hele nare gifstoffen.

Het probleem is echter dat lang niet al het plastic zo netjes in de afvalstromen belandt. In Nederland al niet, en dat is nog een van de betere recyclelaars ter wereld. De wereld als geheel gebruikte in 2014 zo'n 311 miljoen ton. Een klein gedeelte daarvan is ook nog steeds een hoop. Het World Economic Forum schat dat er jaarlijks zo'n acht miljoen ton plastic in de oceanen terecht komt. Daar is de beperkte afbreekbaarheid van plastic juist een probleem: het verdwijnt niet, het valt alleen maar langzaam

uit elkaar in steeds kleinere stukjes. Als zulke brokjes eenmaal kleiner dan vijf millimeter zijn, dan heten ze, samen met het plastic dat al klein is van zichzelf omdat het uit bijvoorbeeld bodyscrubs komt, microplastics.

'Hoe lang het duurt voor zo'n brokje echt is afgebroken? Dat zijn vragen waar onderzoekers nu mee bezig zijn', vertelt microplastics-onderzoeker Thijs Bosker. Hij werkt zowel voor het Leiden University College in Den Haag als voor het Centrum voor Milieuwetenschappen. 'Er is echt pas een jaar of tien, vijftien echte focus op microplastics; het onderzoek staat nog in de kinderschoenen.'

Wat in elk geval duidelijk is: dat spul zit overal. Wetenschappers troffen microplastics aan in zeebodemmonsters van kilometers diep, in plankton, in honing, in gestrande walvissen, in bier, in vissen en krabben van de vismarkt.

Bosker en zijn collega's doen onderzoek naar microplastics in strandzand. Het zal u inmiddels niet meer verbazen dat er in elk strandmonster, van waar ook ter wereld, stukjes plastic zitten. De volgende vraag is: hoeveel dan? Die is lastiger te beantwoorden dan het lijkt. 'Dit onderzoek is echt nog in de beginfase', verduidelijkt Bosker. In een recent overzichtsartikel in het *Marine Pollution Bulletin* zetten hij en zijn collega's het recente strandzand-onderzoek op een rijtje.

Dan blijkt dat er grote verschillen zitten in de aanpak. De ene wetenschapper neemt monsters bij eb, onder de vloedlijn. De andere gaat daar juist boven zitten. De een verzamelt alleen de bovenste centimeter, een ander de bovenste vijf centimeter strand. Drukken we het plasticgehalte

uit in microgrammen plastic per gram strandzand? Of per gram drooggewicht? En hoe lang moet het eigenlijk in de oven voor het droog is? Enzovoort.

De Leidse en Haagse onderzoekers stellen in hun artikel een standaard-protocol voor, en trokken naar het strand bij Meijndel om dat te testen. Meevaller: waar, waarmee en hoe diep je precies monstert op het strand, maakt niet zo gek veel uit. Dat betekent dat ie-

'Wormen en schelpdieren lijken last te hebben van de microplastics.'

dereen monsters kan nemen voor Bosker z'n onderzoek (zie kader).

Eenmaal in het lab moet het monster gedroogd worden, en daarna gespoeld met een verzadigde zoutoplossing. 'Die moet je dus wel eerst goed filteren, want ook in dat zout zitten microplastics', verzucht Bosker. Het zand zinkt, en tussen al het spul dat blijft drijven zit ook het plastic.

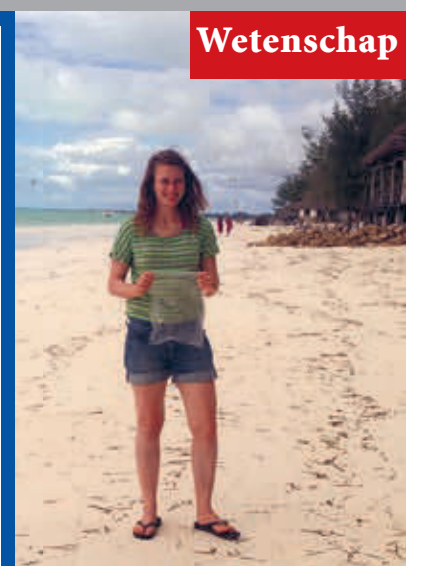
Maar ook stukjes hout, en hele kleine papiersnippers, schilfers garnalenstaart, en de restjes van zeedieren die zo obscuur zijn dat alleen biologen en fans van *Spongebob Squarepants* ze kennen. Het onderscheiden van het plastic en de rest is een kwestie van ouderwets door de microscoop kijken, en met kleine kwastjes de verschillende kruimels in de juiste categorie te vegen. Bosker: 'Echt monnikenwerk, maar dat is wetenschap. We nemen monsters langs

de Nederlandse kust, maar ook op een aantal Caribische stranden. De studenten die daarheen gingen, klaagden in elk geval niet over het werk. We zijn wel bezig om dit onderzoeksproces verder te ontwikkelen, maar we zijn er nog niet.'

De grote vraag is natuurlijk wat het betekent, al die plasticgruis overal. Kan het kwaad? Bosker: 'Dat weten we domweg niet. Het duurt gewoon even voor zoiets duidelijk wordt; er gingen ook heel wat jaren overheen voordat duidelijk was welke schade het insecticide DDT allemaal aanrichtte.' Er zijn wat eerste resultaten die negatieve effecten vinden: wormen en schelpdieren lijken last te hebben van de microplastics. En op het plastic oppervlak kunnen zich gifstoffen of ziekmakende bacteriën ophopen, al is onduidelijk of die vervolgens ook meer ziekte-uitbraken veroorzaken. Bosker en co doen zelf ook proeven met watervlooien en libellenlarven om de eventuele gevolgen in kaart te brengen.

'Het enige dat vaststaat, is dat die microplastics niet in het milieu horen', legt hij uit. 'Maar ja, er hoort zoveel niet in het milieu. Veel mensen schrikken als ze horen over dit probleem, en willen weten waarom we er dan niets aan doen. Alsof het feit dat we weten dat het probleem bestaat, ook meteen een oplossing is. Hier spelen enorme belangen: mensen willen plastics kopen, en bedrijven willen plastics verkopen. Dit is niet iets waar je even snel mee kan stoppen. Zo'n oplossing kost bovendien heel erg veel geld, dat je vervolgens niet meer kan gebruiken om andere problemen op te lossen. Die keuze is aan de politiek, of aan de maatschappij. Ons werk is om de informatie te verzamelen waarop die keuze gebaseerd wordt.'

Wetenschap

Citizen Science

Als u wel eens op een strand komt, kunt u meedoen aan het strandzandonderzoek van de Universiteit Leiden. Milieuwetenschapper Thijs Bosker wil namelijk monsters van over de hele wereld onderzoeken op de aanwezigheid van microplastics. Zitten er overal evenveel? Of spelen oceaanaanstromingen een rol? Maakt het uit of er een riviermonding in de buurt is?

Meedoen is eenvoudig: ga naar het strand. Verzamel vijf zakjes met zand, zet de GPS-functie van je telefoon aan, en maak een foto. Voor de details kunt u terecht op lucmicroplastic.wordpress.com

Bosker: 'We krijgen samples van over de hele wereld: van Noorwegen tot Chili, en van Zanzibar tot Californië. Er is een enorm netwerk van mensen die dit interessant vinden. Natuurlijk moet je er bij dit soort *citizen science* rekening mee houden dat er wat meer variatie in je monsters zit, maar je hebt ook veel meer mogelijkheden.'

Plasticsoep

Ook voordat plastic afval uit elkaar is gevallen tot microplastic, kan het al kwaad. Zeedieren krijgen het binnen, bijvoorbeeld omdat ze een zakje of flesje aanzien voor een kwal. Daar kunnen ze in stikken. Ook komt het voor dat dieren gewoon te weinig eten krijgen omdat hun maag vol zit met onverteerbare plastic zut.

Twee Nederlandse jongeren proberen daar elk op hun eigen manier iets aan te doen. De voormalige Delftse student lucht- en ruimtevaarttechniek Boyan Slat is oprichter van The Ocean Cleanup, een bedrijf dat plekken in de oceaan waar plastic afval zich ophoopt wil opruimen. Een prototype van zijn oceaanzeeff drijft nu in de Noordzee. Als alles goed verloopt, zou in 2020 de grootste schoonmaakactie aller tijden moeten beginnen.

De in Leiden afgestudeerde bioloog en kunstenaar Merijn Tinga zet zich als de Plastic Soup Surfer in voor schone zeeën. Op een board gemaakt van zeeplastic kitesurfde hij naar Engeland om aandacht te vragen voor het plasticprobleem. Op zijn website kun je een petitie tekenen die onder meer vraagt om statiegeld op kleine flesjes. Dat zou de hoeveelheid zwerfvende petflesjes flink moeten verlagen. Tinga heeft nu zo'n veertigduizend handtekeningen verzameld.

Prototype van The Ocean Cleanup

Opinie

Alle alarmbellen rinkelen

Valorisatieplannen Dekker zijn adembenemend cynisch

Staatssecretaris Dekker trekt tien miljoen uit voor promoties bij bedrijven. Hoogleraar **Remco Breuker** vreest belangenverstrengelingen en WC-eend-onderzoek, en waarschuwt voor doorgeschoten valorisatiedrift.

Staatssecretaris Dekker investeert tien miljoen in nieuwe promoties, werd met enige bombarie aangekondigd. Dat is mooi nieuws. Hoe lang is het niet al geleden dat er vrij een aio kon worden aangesteld? Bij doorlezen blijkt het echter te gaan om een nieuw samenwerkingsverband waarin universiteit, NWO en het bedrijfsleven gezamenlijk tien miljoen euro investeren om zogenaamde *industrial doctorates* mogelijk te maken. Promoveren bij een bedrijf, met andere woorden. Zo gesteld klinkt die tien miljoen als een sigaar uit eigen doos. Universiteit en NWO dragen bij om het toch al zo al zwaar gesubsidieerde bedrijfsleven goedkope promovendi te bezorgen. Me dunkt dat daar iets is foutgegaan - vanuit het perspectief van de universiteiten althans.

Het banier waaronder dit nieuwe plan werd gepresenteerd is 'kennisvalorisatie'. Dat is één van de speerpunten uit de *Wetenschapsvisie 2025*, het wetenschapsbeleidsplan van de overheid voor de komende jaren. Binnenkort komt er een Nationale Valorisatieprijs om publiekelijk te onderstrepen hoe belangrijk het benutten van kennis is.

Valorisatie is belangrijk. Valorisatie is het einddoel van wetenschapsbeoefening. Daar, ik heb het gezegd en ik sta er vierkant achter. Wetenschapsbeoefening is geen hobby, links of rechts. Het is een vaak geïsoleerde activiteit waarvan de vruchten uiteindelijk de maatschappij of zelfs de mensheid ten goede moeten komen. Over het nut van valorisatie zullen Sander Dekker en ik het dan ook snel eens zijn. Over wat het begrip inhoudt, wellicht niet. Zeker niet als je ziet hoe plat het begrip ervan is in het publieke debat - zo zijn wetenschap en technologie twee verschillende dingen, maar dat begrijpt niet iedereen.

Er is echter iets gek aan de hand met valorisatie. Wetenschappers moeten namelijk niet alleen wetenschap produceren - geen sinecure, zo weet ik uit persoonlijke ervaring-, maar worden ook verantwoordelijk gesteld voor de benutting ervan. Mij lijkt dat net zo iets als een chirurg na een geslaagde operatie verantwoordelijk stellen voor de geslaagde reïntegratie van de patiënt in de maatschappij (en

het ziekenhuis dan ook nog eens de rekening sturen). Ja, reïntegratie is inderdaad het uiteindelijke doel van de meeste operaties, maar daar horen nog wat andere partijen tussen te zitten. Zoals de samenleving of in ieder geval delen daarvan. En niet te vergeten de patiënt zelf.

De verantwoordelijkheid van het valoriseren bij de wetenschapper c.q. de universiteit leggen is een indrukwekkend staaltje valorisatie van politieke correctheid; spreek

meest verontrust over ben. Waar ik me echt zorgen om maak, is het achterliggende beleid, of liever gezegd de concepten die daar ten grondslag aan lijken te liggen. Ik doel op de verstikkende nadruk op onmiddellijke-bevredigings-valorisatie (ook andere valorisatie is immers mogelijk). Ik doel op het consistente gebrek aan afdoende overheidsinvesteringen in de wetenschap - dát is overigens de reden, meneer Dekker, dat we in-

zo geleidelijk geknecht en ondergeschikt gemaakt aan de politieke belangen van nu, in plaats van de maatschappij op de lange termijn te dienen. Fundamenteel onderzoek zal het op die manier gaan afleggen tegen de ontwikkeling en ontginning van kennis voor een concreet doel binnen een strak omlijnd politiek-ideologisch kader.

Ik denk niet dat we daarnaartoe willen. Als de wetenschap zijn onafhankelijkheid kwijtraakt, is het op

Een doemscenario wellicht, maar de trend is zichtbaar in dit soort maatregelen en in de onwil van de politiek om de wetenschap serieus te nemen. Een citaat van Dekker zelf weerspiegelt dit mooi: 'Een artikel voor vakgenoten in een bekend vakblad is natuurlijk eervol, maar het is op zijn minst zeker niet zo waardevol als wetenschappelijke kennis ook gebruikt wordt om de wereld beter te maken.' Eervol? Echt? Dat is het adjectief dat met een wetenschappelijke doorbraak geassocieerd wordt?

Wetenschap hoeft niet eervol te zijn. De overheid hoeft niet blij te zijn met de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek. Samenwerking is mooi, maar minstens zo belangrijk is dat wetenschap schuurt, juist omdat deze zich niets gelegen hoeft te laten liggen aan politieke en andere gevoeligheden. Een goed functionerende wetenschap is als een vierde (of vijfde) macht in de samenleving. Minimale politieke bemoeienis en maximale investeringen zijn daarom belangrijk. En valorisatie gebeurt al lang, al is het niet altijd zichtbaar - en daar lijkt me zo'n *industrial doctorate* echt om te gaan. Het zou me trouwens verbazen als de wetenschap zichzelf eigenlijk al niet heel lang bedruipt.

O, over die valorisatie gesproken: ons onderzoeksrapport naar Noord-Koreaanse dwangarbeid in de EU wordt op allerlei plekken in de wereld druk gevaloriseerd, maar - o, ironie - niet door de Nederlandse overheid. Zullen we daar anders eerst iets aan doen, meneer Dekker? Dan denk ik dat het met de rest van de valorisatie ook wel goedkomt.

PROF. DR. REMCO BREUKER is hoogleraar Koreastudies.

je immers als wetenschapper maar eens uit tégen kennisvalorisatie. Om de universiteit daar dan zelf ook nog eens de rekening van te presenteren, getuigt van adembenemend cynisme. Maar dat is niet eens wat me het meest zorgen baart aan dit onzalige initiatief. Belangenverstrengeling lijkt welhaast onvermijdelijk. De VSNU gedragscode benadrukt onder andere onafhankelijkheid en onpartijdigheid; mij lijkt het dat een *industrial doctorate* daarmee potentieel al snel in de moeilijkheden komt. Die angst ligt voor de hand, en ik moet inderdaad bekennen dat al mijn alarmbellen gingen rinkelen toen ik over Dekkers plannen las; ze rinkelen overigens nog steeds. WC-eend-onderzoek is een reëel gevaar, en de noodzakelijke onafhankelijkheid van de wetenschap gaat me zeer aan het hart. De *Wetenschapsvisie 2025* heeft door tegelijkertijd kennisvalorisatie en externe fondsenvererving te benadrukken al aangetoond geen warm hart te hebben voor de onafhankelijkheid van de wetenschap, dus in principe is er meer dan genoeg om je zorgen over te maken.

En toch is dat niet waar ik het

ternationaal achterlopen qua kennisbenutting, en niet de wereldvreemdheid van wetenschappers. En ik doel op een consequente en laakbare verwaarlozing van beleidsmatige verankeringen van de wetenschappelijke onafhankelijkheid. Onder het prevelen van de mantra 'kennisvalorisatie' wordt de wetenschapsbeoefening

de lange termijn ook gedaan met de dienstbaarheid aan de samenleving. Voor geesteswetenschappen is in zo'n scenario in feite geen plaats, omdat de geesteswetenschappen bij uitstek politiek gevoelige onderwerpen behandelen, en zich niet kunnen verschuilen achter het vijgenblad der objectiviteit van de harde wetenschappen.

Het beleid van de staatssecretaris

Vorige week presenteerde staatssecretaris Sander Dekker zijn nieuwste valorisatiebeleid. Er komt onder meer tien miljoen voor bedrijfspromovendi.

De regering wil dat wetenschappers niet alleen kennis produceren; die kennis moet ook op een of andere manier benut worden: valorisatie. In een brief aan de Tweede Kamer liet staatssecretaris Sander Dekker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zien hoe hij tot meer valorisatie hoopt te komen.

Zo trekt hij samen met het bedrijfsleven tien miljoen uit voor wat hij *industrial doctorates* noemt: promotie-onderzoekers die deels bij kennisinstellingen en deels in het bedrijfsleven werken.

Die bedrijfspromovendi zijn overigens niet volledig nieuw: vanuit de technische universiteiten en Wageningen lopen er al een paar honderd promovendi rond bij bedrijven als ASML of dierenfokkers. Van die tien miljoen moeten er nog meer komen, maar hoe hun promotie precies in het werk zal gaan is nog onduidelijk: dat werkt Dekker nog nader uit.

Daarnaast komt er nog een keer 11,6 miljoen euro - deels van Dekkers eigen ministerie, deels van Economische Zaken - als opkoptje voor beginnende spin-off-bedrijfjes die kennis van hun instelling ten gelde willen maken. Knowledge Transfer Offices zoals het Leidse Luris, die universiteiten onder

meer helpen bij het oprichten van zulke bedrijven, moeten hun capaciteit vergroten en hun medewerkers verder professionaliseren.

Subsidieverstrekker NWO gaat bij beursaanvragen meewegen hoe goed de aanvrage wetenschapper in het verleden heeft gevaloriseerd. Ook de maatschappelijke impact van NWO- en KNAW-instituten wordt tegen het licht gehouden. Tot slot moet er een nationale valorisatieprijs komen, voor onderzoekers die bijzonder succesvol waren in kennisbenutting voor de samenleving. Hoe groot die prijs moet worden, meldt Dekker niet, maar hij geeft de Spinozapremie (€2,5 miljoen vrij te besteden onderzoeksgeld) als analogie. **BB**

Maretjes

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord**, 24 leerlingen **basisonderwijs**, groep 4 t/m 8. **Rekenen**, groep 4,

bij leerling thuis in Stevenshof, €10,- per les. **Voortgezet onderwijs**: *Wiskunde, 2mavo. *Wiskunde, 2vmbo. *Engels, 4havo. *Geschiedenis, Engels, brugklas VMBO-TL. *Engels, 2vwo. *Wiskunde, 3vmbo. *Aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde, brugklas vmbo-basis. *Nederlands, Engels, wiskunde, 3havo. *Wiskunde, Nederlands, brugklas, 2havo/vwo. *Nederlands, wiskunde, aardrijkskunde, brugklas vmbo-t, havo. *Wiskunde A, 4vwo. *Wiskunde, brugklas, vmbo-t. **Leiden-Zuid**, 7 leerlingen **basisonderwijs**, groep 4 t/m 8. **Voortgezet onderwijs**: *Engels, 2mavo. On-

derwijswinkel, Driftstraat 77, ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Vanaf februari 2017 starten nieuwe **creatieve cursussen** bij het **LAK** (Leids Academisch Kunstcentrum) in het Lipsiusgebouw! Tal van cursussen op het gebied van **toneel & presentatie, zang, dans, fotografie, muziek, schrijven, beeldende kunst**. **Medewerkers én studenten van de UL en HSL-studenten krijgen korting** op de cursusprijs. Check het hele aanbod en schrijf je in via www.lakcursussen.nl

Academische Agenda

Dhr. Z. Wang hoopt op dinsdag 31 januari om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Geesteswetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Cards of A Party Regime: Controlled Election and Mobilized Representation in Chinese Local Congresses'. Promotor is Prof.dr. F.N. Pieke.
Dhr. K.G.M. Beenakker hoopt op dinsdag 31 januari om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'The role of inflammation in muscle aging'. Promotoren zijn Prof.dr. R.G.J. Westendorp en Prof.dr. A.B. Maier.
Mw. T.R. Evans hoopt op donderdag 2 februari om 13.45 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Management

Implications for Invertebrate Assemblages in the Midwest American Agricultural Landscape'. Promotor is Prof.dr. G. de Snoo.

Mw. A.S. Hoekstra hoopt op donderdag 2 februari om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Hereditary Paraganglioma'. Promotor is Prof.dr. P. Devilee.

Dhr. J. Liu hoopt op donderdag 2 februari om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Geesteswetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Retrieving the Past Glory: Social Memory, Transnational Networks and Christianity in Contemporary China'. Promotoren zijn Prof.dr. H.L. Murre-van den Berg en Prof.dr. F.N. Pieke.

Een volle publieke tribune bij de Leidse gemeenteraad, waar in 2014 werd vergaderd over het verblijf van de veroordeelde pedoseksueel Benno L. in Leiden Foto Taco van de Eb

Het is een ongelijke strijd

Experts over de toekomst van de gemeenteraad

Gemeenteraden worden opgezaald met oneindig complexe dossiers, ze hebben moeite met rekruteren en krijgen te weinig ondersteuning. Wetenschappers en praktijkdeskundigen debatteren vrijdag over de toekomst van de gemeenteraad. *Mare* sprak alvast enkele experts.

Heeft de gemeenteraad toekomst?

Jaap Loots, praktijkdeskundige en schrijver van *De gemeenteraad heeft geen toekomst* (samen met Piet-Hein Peeters, 2013):

‘Ja, die is er zeker. Ik geloof echt in democratie. Maar er zijn wel problemen met de werking ervan. Dat heeft te maken met de partijen, die steeds ook een beetje partijpolitiek uitoefenen. En de vraag is of dat veel toekomst heeft. Ik geloof dat partijen meer bezig moeten zijn met betekenisvol verbinden, niet alleen met hun achterban.’

Klaartje Peters, hoogleraar Lokaal en Regionaal Bestuur in Maastricht: ‘Het is zeker geen hopeloze zaak. De titel van Loots’ boekje, *De gemeenteraad heeft geen toekomst*, was wat dat betreft wat te scherp, maar de onderliggende problemen zijn er sinds de verschijning niet kleiner op geworden. Ik zie zelf ook dat het in sommige opzichten niet goed gaat, en ik weet niet of raden in staat zijn om zich aan de eigen haren eruit te trekken. Er zijn veel uitdagingen, en hoe de toekomst eruit ziet, ligt ook aan wie de raadsleden gaat helpen bij hun taak.’

Hans Vollaard, universitair docent Nederlandse en Europese politiek in Leiden:

‘Vanuit democratisch perspectief zijn gemeenteraden geweldig. Zij vormen eigenlijk nog het enige platform waar je in het openbaar over politieke keuzes kan spreken. Kijk bijvoorbeeld naar lokale media, daarin is weinig debat over of de stad groener moet worden, of er meer migranten moeten komen, of meer geld naar de jeugdzorg. De gemeenteraad is het enige openbare platform voor dit soort discussies.’

Waar zitten de knelpunten?

Peters: ‘Zonder in een tranendal te vallen: er is eerder sprake van een verzameling van verschillende knelpunten. Zelf focus ik in mijn bijdrage op de zwaarte van de controlerende taken van de raad, en hoe weinig ondersteuning daarvoor beschikbaar is. Ook het type informatie dat raadsleden voorgeschoteld krijgen, maakt hun taak niet eenvoudig.’

‘In de jaarrekening staat bijvoorbeeld wat er in de begroting was voorgenomen, en wat daarmee is gedaan. Dat komt in een heel technologische, slecht gestructureerde manier bij de raadsleden terecht, met een hele berg informatie. Om het goed te kunnen volgen moet je enorm puzzelen. Het oorspronkelijke doel van die verantwoording - vertellen waar het geld heen moest en waarom dat wel of niet is gelukt - dat verdwijnt in de procedure. Het gesprek daarover met het college komt daardoor niet op gang.’

Loots: ‘Pfoeh, heb je even? Ik vind niet dat die raadsleden het niet goed doen. Ze zijn snel defensief, merk ik: al dat gezeik op hun functioneren. En dat sentiment begrijp ik heel goed. Alleen ik zie iets anders: de kern van het probleem is dat gemeenteraden heel erg opgesloten zijn geraakt in het gemeentehuis. Ze krijgen te maken met enorm complexe regionale

samenwerkingsverbanden, waar veel partners aan verbonden zijn. Denk aan woningcorporaties, of projectontwikkelaars. Daar zijn ze meer bezig met belangen en ideologieën, dan met het verbinden van al die partners. Dat is een enorm lastige opgave, dat verbinden.’

‘Raadsleden moeten nadenken over hoe ze een verbindende rol kunnen spelen, en minder sturen vanaf het politieke front. Je moet met al die partners praten over wat er op de agenda moet. Die agenda wordt nu gedomineerd door de partijen in het stadhuis, en is daarom helemaal niet meer in overeenstemming met wat de opgaven van de samenleving zijn.’

Vollaard: ‘Mijn pleidooi: gemeen-

‘Geen politicus zijn, dat is juist een voordeel’

teraad, jullie hebben een fantastisch orgaan voor debat en dialoog, waar volgens de spelregels minderheidsstandpunten worden beschermd, maar je moet meer mensen uitnodigen uit de maatschappij om als gemeenteraad te discussiëren: waar willen we heen? En dat niet overlaten aan het college of participatieprojecten, maar doe dat als gemeenteraad ook meer zelf.’

De gemeenteraad kan allerlei mensen uitnodigen voor gesprekken. Dat kunnen patiëntenorganisaties zijn, ouderenbonden, milieugroeperingen, ondernemersverenigingen, hoteigenaren of een directeur van de sociale werkplaats. Bij een probleem met jeugdzorg kan je huisartsen uitnodigen, die wel alles en iedereen zien en de gemeenteraad

van specifieke informatie kunnen voorzien. Haal de informatie uit de gemeenschap. Dan heb je je eigen informatie om tegenwicht te bieden aan het college.’

Krijgen gemeenteraden niet te zware dossiers voor de kiezen?

Peters: ‘Het probleem zit niet perse in de ervaring van de raadsleden, maar in het gebrek aan ondersteuning. Sommige raadsleden zitten gerust acht, twaalf of zestien jaar in de raad. Kamerleden hebben bovendien ook te maken met gebrekkige ondersteuning. In Nederland lijken we daar gewoon niet zoveel voor over te hebben. Op lokaal niveau lijkt de disbalans daardoor nog wat scherper: honderden ambtenaren tegenover raadsleden, die toch een vorm van vrijwilligerswerk doen, met nauwelijks inhoudelijke ondersteuning. Het is een ongelijke strijd.’

Loots: ‘Met de decentralisatie zijn er echt geen euro’s bijgekomen voor ondersteuning. Dat vind ik een groot probleem. We decentraliseren wel taken, maar geen expertise en deskundigheid om de gemeentes sterker te maken. Je moet er wat mij betreft geen professionele politici van maken hoor, een lekenbestuur is goed, maar die zaken zijn zo complex, en dan te verwachten dat ze dat af kunnen doen met een paar honderd euro en een paar uur per week... dat vind ik wel heel naïef.’

Vollaard: ‘Ik ken gemeenteraadsleden die zich verdiepen in de stukken die ze van het college krijgen, maar het is belangrijk ervoor te zorgen dat ook hun eigen informatie in orde is.’

‘Het voordeel is juist dat ze geen professionele politici zijn, en meer betrokken zijn bij wat er in de gemeenschap gebeurt. Ze zijn bijvoorbeeld leraar. Die praktijken-

nis kunnen ze dan beter gebruiken. Daardoor houden ze meer voeling met de maatschappij.’

Als laatste, alvast een van de stellingen van het symposium: De opkomst van lokale politieke partijen versterkt de legitimiteit van de gemeenteraden.

Peters: ‘Uit onderzoek blijkt dat er allerlei soorten lokale partijen zijn. Van protestpartijen tot degelijke bestuurspartijen. Op zich is het een goede zaak als er partijen worden opgericht die mensen aanspreken en die zich op hun zorgen en problemen richten. De ene partij is alleen wat constructiever, en de ander wat minder.’

Loots: ‘Nee, vind ik niet. Er wordt vaak gezegd dat het hebben van lokale partijen een teken is van gezondheid, dat lokale partijen zo goed zijn geworteld in de samenleving. Dat geloof ik niet. Lokale partijen hebben niet meer voeling, is mijn ervaring.’

Vollaard: ‘Ja, want je ziet dat lokale partijen in staat zijn om ook ontevreden stemmers te organiseren en nieuw leven in de lokale politiek weten te blazen. Ze hebben verhoudingsgewijs meer actieve partijleden, terwijl ze met echt lokale thema’s steun kunnen verwerven. Denk aan Leefbaar Rotterdam, de leden van die partij hebben duidelijk naar voren gebracht dat ze na zoveel jaren PvdA toch echt andere prioriteiten konden stellen.’

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN EN MARLEEN VAN WESEL

Symposium: De legitimiteit van gemeenteraden in Nederland. 27 januari, Kamerlingh Onnes Gebouw, Lorentztaal (A 1.44). 14.30 – 18.00. Aanmelden niet nodig.

The social life of terrorists

A researcher interviewed Dutch jihadists

Terrorism researcher Bart Schuurman was granted access to the whole police report on the Hofstad Network and spoke to six of its members. "It wasn't all radical opinions: they talked about football and just chatted, you know, all boys together."

BY ANOUSHKA KLOOSTERMAN "I arranged to meet him at Amsterdam Central Station, then I thought: where do we go? A café? But he's Muslim and they serve alcohol there. Wouldn't that show a lack of respect? I was so inexperienced that in the end I decided on Burger King and they serve pork there, of course; luckily he didn't mind. So there I was, interviewing someone about terrorism. I actually wondered whether people were eavesdropping"

Bart Schuurman will be awarded his doctoral degree today for his research on the Hofstad Network. The Hofstad Network was a group of radical Muslims; its most infamous member is Mohammed B., who murdered Theo van Gogh, a Dutch filmmaker, on 2 November 2004 after the latter had expressed his – critical – opinion of Islam. B. shot Van Gogh off his bike, cut his throat and spiked a note threatening activist Ayaan Hirsi Ali, then a member of Dutch parliament, into his chest.

As a researcher working for the Institute of Security en Global Affairs (ISGA), Schuurman already had access to the police report. "It contained so much information, I wanted to write a dissertation on it." He had to wait a year for the Public Prosecution Service's permission. "The conditions were strict: I can mention no names and of course I'm not allowed to publish anything about the investigative methods either."

He also tried to contact the former members of the Hofstad Network, spending months looking for them. "Most wouldn't respond, or said 'no' straight away. One member's uncle rang up and asked me to please stop harassing his nephew, as he had only just started to move away from his radical ideals. In the end, I managed to speak to six people. One of them had heard through the grapevine that I was looking for people. He said: 'No one will help you but I'll talk, because I feel sorry for you.'"

Why would someone want to be a jihadist? Schuurman replies: "We tend to think that it's to do with ideals and beliefs but there are actually lots of different reasons." Initially, the man in Burger King didn't have any radical notions.

"He had to do an internship for school, but no one would give him a place. To him, it felt as if 'those Dutchies' didn't want him because of his Moroccan parentage. He didn't radicalise immediately but it had an impact on his daily life: he wasn't doing an internship so he had nothing to do. When he, bored, started hanging round the mosque, he ran into someone who introduced him to the Hofstad Network. They embraced him as if he had been best friends with them all his life. He explained that it was simply great to hang out with them. It wasn't all radical opinions: they talked about football and just chatted, you know, all boys together. He enjoyed seeing these new friends. Well, anyone would."

"He joined for the friendship and kept meeting them for the matey atmosphere. They were new friends with radical opinions, but hey. Gradually, he started joining in. He was eventually arrested on suspicion of preparing terrorist crimes."

So what was the tipping point: why turn to violence? "Firstly, he saw a propaganda video showing

Police at the arrest of two members of the Hofstad Network in The Hague, 10 November 2004. Photo: Taco van der Eb

Israeli soldiers attacking a woman who looked just like his mother, which made it all very personal. He was also inspired by Van Gogh's murder. Here was someone – a mate – who not only talked about being a "true believer" but actually lived it.

"Group pressure was another aspect: they frequently discussed attacks, especially the hard core of about ten members. There was a lot of bragging, too. But after the attack on Van Gogh, they couldn't say 'I didn't really mean it' anymore, so the ones who had been in favour of violence felt they had to do something as well."

Ideology was a large part of it,

of course, he explains. "But if we only look at ideology when we talk about radicalisation, we lose sight of other factors, most of which are related to the group itself: the dynamics, the close friendships and their identities. They felt they could finally be someone; they felt part of something much bigger and that's a very appealing feeling."

Nonetheless, some people dropped out. "Members would hold each other to account: is your beard long enough? Do you really denounce that person in our religious community? The Hofstad Network was turning into a kind sect so some members left. One man realised he'd had enough nagging about his beard

at one point." The consequences were: "The members who stayed were mostly radical."

The reason why they didn't actually commit many violent acts compared to other terrorist organisations was that they weren't really well organised as a unit. "There wasn't any central power: nobody really ran the group. It was, he admits, quite amateurish. "For instance, they wanted to build a bomb but they bought the wrong kind of fertiliser. We can laugh, but remember they committed a horrific murder and these are the kind of people who go to Syria or Iraq, places where they can learn how to do far more damage."

OWL Week: Dutch students are welcome too.

Photo: Taco van der Eb

The introduction week for international students started this week. "OWL-some", as the organising committee say, although it would be nicer if the fraternities were more welcoming.

Ariana Manduzai (aged 25, Chair, Journalism and New Media Master's Degree Programme) says: "OWL stands for Orientation Week Leiden, the summer and winter introduction weeks for international students. And now, for the first time at Leiden, Master's students can sign up too. That's the great thing about OWL and how I found out about it: I was at Groningen before."

Edouard Bonneville (aged 21, Treasurer, Statistical Science – from France) explains: "OWL is fantastic; I usually have something to complain about anything organised by other people but when I did the OWL, it was all good. I wanted to see what it was like behind the screens and I thought it would be nice to help people have a good week."

Anna-Maria Hilscher (aged 21, Participants, Psychology – from Germany) agrees: "Organising a week like this sounded like a great challenge."

Annemarie de Jong (aged 21, logistics, China Studies): "Besides, it's nice for international students to have something like OWL. It's ready-made network. It's not always easy to live abroad – I've lived in China so I should know."

Manduzai: "You don't just build up a network for one week, you make friends for life here. I'm still in touch with the mentors from my week."

Bonneville: "It's a pleasant, matey club. But I think it's a pity that many fraternities are not more welcoming to international students – even if it's just the sports clubs. They really don't host anything in English or do anything extra for international students. They stick to an introduction, but the students need something after that week too."

Hilscher: "Actually, I think it's more difficult to find a part-time job here in Leiden. You really do need to speak Dutch for that. I'm trying to learn, but it's difficult."

Manduzai: "The university does its best, by offering more and more courses in English and by communicating mostly in English."

Bonneville: "Dutch universities are very serious, perhaps even too serious, about that. In England, where I also did a course, they didn't make

much effort at all. They didn't organise anything extra and there was absolutely nothing to compare with OWL. I think that it's enough for the university to offer English lessons and to communicate in English."

Manduzai: "It's not up to us. All we can do is give international students an incredible time while they're here. We don't just have the introduction weeks: we hold parties and organise trips as well. Dutch students are welcome too, by the way!"

Hilscher says: "Yeah, I'm looking forward to the city tour and the big party at the end of the introduction week. The party is fun because of the atmosphere. By then, everyone has lost their shyness."

Manduzai: "The city tour is fun, because everything comes together. You get to know the town and each other."

De Jong: "The ice skating is always fun too. Lots of people have never done it before."

Bonneville: "I mostly wonder how we're going to manage it all. There's so much to do!"

Manduzai: "It's gonna be OWL-some anyway."

BY MARLIES ROTHOFF

Er zit nog rek in traumahelikopter

Ook al ergeren ze zich aan de muziekwereld

Vanavond in Gebr. de Nobel: het Groningse rocktrio traumahelikopter. 'Je kunt best veel doen met twee gitaren en twee trommels.'

DOOR VINCENT BONGERS In een typisch Nederlandse woonwijk zwaait de blauwe deur van een rijtjeshuis open. Roel van Merlot, drummer van de Groningse band traumahelikopter (met kleine letter) stapt naar buiten om een chihuahua uit te laten. Zijn twee medebandleiden gaan in dezelfde wijk ook op pad met een hond aan de lijn. Verder gebeurt er vooral heel erg weinig in de videoclip van het nummer 'Another Year'.

'Dat klopt', zegt zanger en gitarist Mark Lada. 'Laten we gewoon een clip maken waarin helemaal niets gebeurt, was het idee. Daar gaat het nummer trouwens ook over. De jaren vliegen voorbij zonder dat je echt iets van belang doet. Althans dat voelt soms wel eens zo.'

'We zijn een Nederlandse band, dus dan gaan we niet ineens heel Amerikaans doen als we een clip maken. Dus hebben we opnames gemaakt in Groningen Noord, daar komen we vandaan. Het is een wijk zoals heel veel anderen. Die tonen we zonder opsmuk. Wat is er nou mooier dan daar je hond uitlaten? Het lijkt wel of Nederlanders zich een beetje schamen voor dit soort buurten.'

'We willen ons aan niets of niemand conformeren. Dus we spelen een beetje met de verwachtingen die mensen hebben van een rock and roll-band. Maar het is ook weer niet als grap bedoeld. Het hangt er een beetje tussen in.'

Traumahelikopter brak in 2013

'We zijn een Nederlandse band, dan gaan we niet Amerikaans doen.' Beeld uit de clip van 'Another Year.'

door met aangenaam rammelende garagerock. De bezetting is rudimentair: twee gitaren en een uitgedeelde drumstel zonder basdrum. Die opstelling is niet veranderd, maar de muziek wel. Eind vorig jaar kwam de derde LP *Competition Stripe* uit. De band klinkt nonchalant in 'Another Year'. Bijt fel van zich af in het nummer 'Sleep Tight': 'Gonna get rich/and shove the money down your throat.' En laat de gitaren lekker *noisy* uitwaaien in 'Negative Feelings'.

'Als we de set-up veranderen is het traumahelikopter niet meer', aldus Lada. 'We gaan dus niet ineens prog rock maken. Maar het is juist interessant om uit te zoeken wat je allemaal wel kunt doen met

twee gitaren en twee trommels. En dat is best veel. Er zit nog rek in en we zijn elkaar nog lang niet zat. De nummers worden wel steeds melodieuzer. Misschien komt dat omdat we toch een dagje ouder worden.'

'We hebben geen zin om twee keer dezelfde plaat te maken. Dat is ook niet aan de orde. We hebben nog steeds heel veel ideeën. Zo denken we erover om een EP met puur akoestische nummers op te nemen.'

Maar dan geen slappe singer-songwritermeuk. 'Maar scherpe songs. Een beetje in de richting van wat de Violent Femmes op hun debuut deden.'

In de teksten van Lada klinkt de nodige ergernis door over de muziekwereld. 'Ik vind het heel mooi

dat Spotify er is. Laagdrempeligheid is goed. Maar het heeft ook een negatieve kant. Muziek is toch een beetje een wegwerpartikel geworden. Voor jou tien andere bands. Het helemaal van voor naar achteren luisteren van een plaat, is haast niet meer van deze tijd. Er gebeurt zoveel. Ik laat bewust het nieuwe los, ben op mijn eigen tempo shit aan het checken.'

Maar zoek vooral niet teveel achter de onvrede in de teksten: 'Als ik heel blij en vrolijk ben, dan schrijf ik meestal geen teksten. Dan ga ik wel iets leuks doen.'

Traumahelikopter + Pip Blom

Gebr. De Nobel

Do 26 jan, € 9,00

Muziek vol pijn en verdriet

Violiste Maria Milstein herdenkt het roerige jaar 1917

De prijswinnende violiste Maria Milstein (1985) stelde in Leiden een muziekprogramma samen waarin de Eerste Wereldoorlog en kunstenaarsbeweging De Stijl de hoofdrol spelen.

DOOR VINCENT BONGERS 'De Eerste Wereldoorlog had een grote invloed op de Franse componist Maurice Ravel. Hij wilde vechten tegen de Duitsers, maar was te klein en werd afgekeurd voor het leger', vertelt Maria Milstein, een van de meest gelauwerde violisten in Nederland. 'Maar Ravel voelde er niets voor om dan maar thuis te gaan zitten. Het lukte hem uiteindelijk om vrachtwagenchauffeur aan het front te worden. Het was een heel intense periode voor hem. En dat hoor je terug in zijn muziek, die verandert, mede door de gruwelen van de oorlog. Vandaar dat er in Leiden drie stukken van hem gespeeld worden.'

Milstein is in Moskou geboren, en verhuisde als kind naar Frankrijk. 'Mijn ouders zijn musici en ik speel al sinds mijn vijfde viool. Twaalf jaar geleden vertrok ik naar Nederland omdat ik in Amsterdam wilde studeren bij de fantastische violist Ilya Grubert.'

Het is honderd jaar geleden dat Theo van Doesburg in Leiden het invloedrijke tijdschrift *De Stijl* oprichtte. Het werd een kunstenaarsbeweging. Om dit te vieren is er dit weekend in de Stadsgehoorzaal een muziekprogramma gekoppeld aan het jaar 1917. Milstein selecteerde de stukken en speelt zelf ook, onder andere met het Van Baerle

Trio, dat ze samen met pianist Hannes Minnaar en cellist Gideon den Herder vormt.

'Toen ik werd gevraagd, duizelde mij het even', aldus Milstein. 'Fantastisch dat ik het mocht doen, maar er zijn zoveel composities om uit te kiezen.'

Het is niet alleen het jaar van De Stijl. 'Maar het is ook oorlog en de Russische revolutie breekt uit. Deze gebeurtenissen hebben grote invloed op de kunst en de muziek. Bijvoorbeeld op het werk van de Russische componist Igor Stravinsky', legt Milstein uit. 'Voor de oorlog componeerde hij balletten zoals *Le Sacre du Printemps*. Groots, symfonisch en met extravagante kostuums voor de dansers.'

'We spelen in Leiden *l'Histoire du Soldat*, een stuk van Stravinsky uit 1917 voor zeven musici, waar elk individueel instrument heel scherp te horen is. Net als de primaire kleuren en strakke lijnen van de kunstenaars van De Stijl. Die reageerden ook op de onstuimige ontwikkelingen om hen heen.'

'Het verhaal gaat over een soldaat die op een klein viooltje speelt, dat instrument geeft hem nog enige vrolijkheid. Dan ontmoet hij de duivel en sluit een deal. De viool voor rijkdom. Dat gaat uiteraard fout. Want van de duivel kom je nooit meer af. Dat kun je zien als commentaar op de duistere krachten die de wereld in onheil storten.'

Helaas nog steeds een heel actueel thema.'

Het drieluik van Ravel toont hoe zijn muziek door de slachtingen veranderde. 'In 1914 componeerde hij het *Pianotrio*. Dat was nog in zijn oude flamboyante stijl. Maar er klinkt al wat onheilspellends in door. De dreiging van oorlog.'

Le Tombeau de Couperin is een solo-pianostuk dat is opgedragen aan Ravels vrienden die sneuvelden in de loopgraven. Het is muziek vol pijn en verdriet. Na de oorlog componeerde hij het *Duo voor viool en cello*. Dat is de nieuwe Ravel; dissonant en kaal.'

De botsing van oorlog en kunst fascineert Milstein. In 2015 verscheen de plaat *Sounds of War* die ze met pianiste Hanna Shybayeva maakte. Het duo ontving er een Edison Klassiek voor Kamermuziek voor. 'Op die plaat staan drie "oorlogsstukken" die nog misschien nog wel zwaarder zijn. Het is een heftige ervaring om zulke tragische stukken te spelen. Maar het verrijkt je ook enorm. Ellende drijft componisten om schitterende muziek te maken die troost en schoonheid biedt. Daarom wil ik dit ook doen.'

1917 weekend

Maria Milstein ea.

Stadsgehoorzaal, Aalmarktzaal
27-29 januari € 25,00 per concert,
passe partout € 75,00

Foto Marco Borggreve

FILM

TRIANON

Brimstone

dagelijks 18.00 + 21.30, za. zo. 14.00

KIJKHUIS

La La Land

dagelijks 15.30, do. vr. za. zo. ma. di.

18.15, do. vr. za. zo. ma. + wo. 21.00

Kijkhuis on Demand: Mulholland Drive

Di 21.00

TRIANON

Fantastic Beasts and Where to Find Them 3D

do. za. ma. wo. 15.15, vr. zo. di. 18.15

Rogue One: A Star Wars Story 3D

dagelijks 15.15 + 18.15

Sneak Preview 16 jr.

di. 21.30

Zie ook bioscopenleiden.nl

MUZIEK

GEBR. DE NOBEL

T99 + Giant Tiger Hooch

Vr 27 januari, 20.00, €13,50

Zer00's Heroes

Vr 27 januari, 23.00, €12,50

Top Rankin'

Za 28 januari, 23.00, €11

Venhill

Do 2 februari, 19.30, €8

QBUS

Jazztrio Massot-Florizoone-Horbaczewski feat. Claron McFadden

Za 28 januari, 20.30, €15 (studenten €8)

STADSGEHOORZAAL

1917 Weekend met o.a. Maria Milstein

Vr 27 + za 28 januari, 20.15, zo 29 januari

11.30 + 16.00, €25

MAREKERK

Orgelconcert Harmen Trimp

Za 28 januari, 16.00, gratis

LOKHORSTKERK

Concert Practicum Musicae

Do 26 januari, 17.00, gratis

PAARD VAN TROJE (DEN HAAG)

DeWolff

Vr 27 januari, 19.30, €17,50

DIVERSEN

THEATER INS BLAU

Lizzy Timmers Groep: De Terugkeer-Turk

Vr 27 januari, 20.30, vanaf €12,50

Jens van Daele's Burning Bridges: Tierra

Za 28 januari, 20.30, vanaf €14,50

ACADEMIEGEBOUW

Leiden Lecture on Arabic Language and Culture: Literary Life in Mamluk Syria and Egypt (1250-1517 CE)

Do 2 februari, 16.15, aanmelden:

lucis@hum.leidenuniv.nl

KAMERLINGH ONNES GEBOUW

Lezing Tiemen Cocquyt: 17e-eeuwse telescopen

Zo 29 januari, 13.00, gratis, aanmelden:

museumboerhaave.nl/onderzoek

SCHELTEMA

Winterbierfestival

Zo 29 januari, 13.30, €12,50 (vvk €10)

BOEKHANDEL VAN STOCKUM

Lezing Olaf Kaper:

Koninginnen van de Nijl

Do 26 januari, 19.30, gratis

RESTAURANTS

De Leidse Restaurantweek 2017

t/m 29 januari

HUBSPOT

Tentoonstelling: Return door studenten Media Technology

26 t/m 28 januari

GALERIE ARS

Expositie: Zout

28 januari t/m 12 februari

MUSEUM VOLKENKUNDE

Tentoonstelling: Wereld vol veren

t/m 5 maart 2017

SIEBOLDHUIS

Overzichtstentoonstelling

Utagawa Kunisada

t/m 5 maart 2017

Casper Faassen:

De dingen die voorbij gaan

t/m 4 juni 2017

RIJKSMEUSEM VAN OUDHEDEN

Tentoonstelling:

Koninginnen van de Nijl

t/m 17 april 2017

Tentoonstelling: Fibula's

28 januari 2017 t/m 7 januari 2018

Kamervragen

Foto Taco van der Eb

‘Kleur maakt me vrolijk’

Dominique Hofman (24, Journalistiek en nieuwe media)

Huis: Driftstraat
Kamer: 22 m²
Huur: €340 exclusief
Huisgenoten: 2

Hoe lang woon je hier al?
‘Ik woon hier nu anderhalf jaar, sinds ik hier mijn pre-master ben gaan doen. Inmiddels doe ik een master Journalistiek en Nieuwe Media. Hiervoor heb ik European studies gedaan in Maastricht. Ik heb hier ook een huisgenootje dat Limburgs is, dus ik hoef het dialect niet helemaal te missen.
Mijn pre-master zou in september beginnen en deze kamer heb ik eind juli een beetje last-minute gevonden. Via een makelaar, en ik vond het hier meteen leuk. De kamer heeft een mooie boog, gele kozijnen en een haardje! Mijn

huisgenootje vertelde dat in dit huis vroeger waarschijnlijk een bakkerij heeft gezeten. Dat kun je ook beneden zien bij de deur. Er zitten daar twee deuren en een heel groot raam, maar van een deur hebben we de sleutel niet. Vandaar dat we denken dat het in ieder geval een winkel is geweest. Ook omdat het huis gewoon een beetje raar is ingedeeld. Ik woon in het gedeelte waar de woonkamer was.’

Over de gele kozijnen: het is hier wel kleurrijk.
‘Ja, leuk he? Ik hou van kleur. Ik vind van die zwart of wit ingerichte kamers altijd zo saai en onpersoonlijk. Of, nou ja, voor mij zou het onpersoonlijk zijn. Ik heb ook bijna geen zwart in mijn kledingkast, bedenk ik me. Kleur maakt me

vrolijk. En bijvoorbeeld die kozijnen, die waren al zo, maar het zorgt wel voor een warm gevoel.’
En ik zie ook spullen van The Beatles.
‘Ik ben fan inderdaad, maar ik probeer het aantal Beatles-spullen dat open en bloot in mijn kamer ligt zo beperkt mogelijk te houden. Zodat het iets minder ‘in your face’ is. Het enige wat ik echt leuk vind om zo op te hangen is mijn John Lemon-tas. En er zullen zo nu en dan boeken of dvd’s rondslingeren, maar die probeer ik zo veel mogelijk op te bergen in mijn Billy-kast. Daar heb ik een speciaal vakje voor mijn Beatles-spullen. Voor nu ben ik heel blij met de dvd *Eight days a week*, een documentaire over The Beatles. Ik heb hem net nog gekeken. Zeker een aanrader.’

Welke spullen in deze kamer hebben een speciale herinnering?
‘Lastig, maar ik denk toch wel mijn Pinkpop-hoedje. Ik ga al sinds 2008 ieder jaar naar Pinkpop en naar andere festivals. Het hoedje staat ook voor mijn liefde voor muziek. Ik hou echt niet alleen maar van The Beatles hoor, ik ben ook fan van Pearl Jam. Dat hoedje gaat ieder jaar weer mee. Er staan ook handtekeningen op van artiesten. Dus ja, de meeste herinneringen zitten daar wel in. Verder heb ik hier gewoon spullen die ik leuk vind omdat ze vrolijk zijn en de kamer echt persoonlijk maken. Zoals die cactuspot daar of de schilderijtjes op de schoorsteenmantel, de flessen met bloemen erin. Die spullen maken de kamer meer van mij.’

DOOR MARLIES ROTHOFF

Column

Stress

Het voordeel van tentamenstress is dat je het kan wegmoffelen door zo hard te leren dat je ‘s avonds mentaal volledig op bent, en meteen in slaap valt. Hetzelfde geldt voor cijfer-bekendmaak-stress: je kan uit pure wanhoop gewoon beginnen leren voor het hertentamen waarvan je niet eens zeker weet of je het wel moet afleggen. De ergste, meest meedogenloze stress, is vrijetijdsstress.
In plaats van dat je iets doet omdat je het moet doen, doe je nu iets omdat je het wil doen. Hier ontstaan twee problemen. Ten eerste kun je niet ongegeneerd een potje zitten zeiken over die dingen - je hebt er immers zelf voor gekozen. En doe je dat toch, dan is er altijd iemand die je erop wijst dat je ‘er toch écht zélf voor gekozen hebt, hóór’. Het tweede probleem is dat je niet alles tegelijkertijd kan doen. Dat lijkt heel prettig, maar dat betekent ook dat je keuzes moet maken. Vrijetijdsstress komt eigenlijk gewoon neer op keuzestress. De Fransen noemen het *‘Embarras du choix’*. Blijkbaar had iemand in *l’Hexagone* ooit hetzelfde gevoel als ik en heeft diegene bovendien de moeite genomen om er een rijmende samenstelling voor te bedenken. Dat geeft hoop: ik ben niet alleen.
Omdat ik een goede, evenwichtige keuze wil maken, ben ik het merendeel van mijn zeeën aan tijd bezig met het tegen elkaar afwegen van opties. Ik wil niet verdrinken in een diep, structuurloos zwart gat. De eerste fase bestaat vooral uit dingen doen die de maatschappij van ons verwacht. Omdat ik, net zoals iedere andere millennial, op social media pretendeer het perfecte leven te hebben (met tekst, maar vooral met beeld), begin ik met schoonmaken. De badkamer, de keuken - inclusief magnetron! -, de slaapkamer. Online ruim je niet op, online *declutter* je. Dus dat deed ik ook. Ik *declutter* mijn mailbox. En mijn Dropbox. En mijn harde schijf (geen box).
Als alles pretentieve perfect is, start de tweede fase. In de tweede fase speelt persoonlijke voorkeur opeens ook een rol. Gelukkig hoef ik niet na te denken over welke sport ik ga doen: het is te koud, zowel voor buitensport als voor buiten zijn omdat je naar de sportschool gaat. Welke film of tv-serie ga je kijken? Ik kies voor ‘Ik Vertrek’, vooral om me beter te voelen over de benarde keuzestress-situatie die ik voor mezelf heb gecreëerd. Dat werkt, want het stel in kwestie, Theo en Jolanda, verhuist naar Gambia om een pannenkoekenrestaurant te starten. Het kan dus altijd erger. Ik heb een meningsverschil op Twitter. En op Facebook. Kortom: de meest productieve dag in maanden.
De volgende dag wordt de noodsituatie uitgeroepen in Gambia. Het kan dus altijd erger. Een nieuwsbericht meldt dat Theo en Jolanda veilig zijn. Godzijdank, anders had ik ook nog zorgen-maken-om-stress.

FEMKE BLOMMAERT is student taalwetenschappen

Bandirah

